

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA TEOLOGICKÉ ETIKY

PROBLÉMY PASTORACE
PO SEBEVRAŽDĚ BLÍZKÉ OSOBY

Bakalářská práce

Jana Peřtová

KATEDRA TEOLOGICKÉ ETIKY

Vedoucí práce: doc. Petr Gallus, Ph.D.

studijní program B4161 Teologie
6141R007 studijní obor Evangelická teologie (Bc.)

Praha 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem PROBLÉMY PASTORACE PO SEBEVRAŽDĚ BLÍZKÉ OSOBY napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Bystřičce 10. 8. 2022

podpis

Poděkování

Především bych chtěla poděkovat vedoucímu mé práce panu doc. Petru Gallusovi, Ph.D., za citlivé vedení, cenné rady a vždy optimistický přístup, dále za konzultace, postřehy a inspiraci novinářce Aleně Scheinostové, Zdeňku A. Emingerovi a MUDr. ThLic. Jaromíru Matějekovi, Ph.D., Th.D.

Moje velké díky patří všem, kteří byli ochotní se mnou sdílet své příběhy o velké ztrátě, a ještě větším Božím milosrdenství.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje vývoji etických přístupů k sebevraždě v křesťanském prostředí a na základě reálných svědectví mapuje problémy pastorační péče pozůstalých po sebevraždě blízké osoby.

Metodou krátkého kvalitativního výzkumu zjišťuje přístupy některých církví v ČR k problematice sebevraždy a pohřbu suicidantů. Poukazuje na provázanost katolických a protestantských teologických stanovisek v hodnocení povahy sebevražedného jednání a upozorňuje na jejich nedostatečnou komunikaci vůči potřebám spirituálního hlediska pastorační péče pozůstalých.

Na základě shromážděného materiálu ukazuje na konkrétní problémy v pastorační praxi pozůstalých způsobené sebevražedným jednáním blízké osoby a navrhuje jejich řešení.

KLÍČOVÁ SLOVA

sebevražda, vina, hřích, odpuštění, teologická etika, pohřeb, pastorační péče

ABSTRAKT

The thesis deals with the development of ethical approaches to suicide in the Christian environment and on the basis of real testimonies maps the problems of pastoral care for bereaved people after suicide of a close person.

Using the method of short qualitative research the thesis finds out the approaches of some of the churches in the Czech Republic to the problematic of suicide and funerals of people who killed themselves. It points out the connection between Catholic and Protestant theological position in assessing the nature of suicidal behavior and warns about their insufficient communication towards the needs of spiritual aspect of the pastoral care for bereaved people.

Based on the collected material it points to the specific problems in pastoral practice concerning bereaved people caused by suicidal behavior of close person and suggests their solutions.

KEYWORDS

suicide, guilt, sin, forgiveness, theological ethics, funeral, pastoral care

Obsah

1	ÚVOD	6
2	STATISTICKÉ ÚDAJE.....	7
3	KLASIFIKACE SEBEDESTRUKTIVNÍHO JEDNÁNÍ	8
3.1	SEBEVRAŽDA A SEBEZABITÍ	8
3.2	BIICKÉ SEBEVRAŽDY	9
3.3	PATICKÉ SEBEVRAŽDY	10
4	VÝVOJ ETICKÝCH PŘÍSTUPŮ K SEBEVRAŽDĚ	11
4.1	SEBEVRAŽDA V DĚJINÁCH A V NÁBOŽENSTVÍ.....	11
4.2	VÝVOJ Z HLEDISKA KŘESŤANSKÉ ETIKY	12
4.3	VÝVOJ V 19. A 20. STOLETÍ	15
4.4	NÁSTROJE ZKOUMÁNÍ FAKTU SUICIDIA.....	19
4.5	SHRNUTÍ	19
5	PŘÍKLADY SUICIDÁLNÍHO CHOVÁNÍ	20
5.1	SBÍRKA PŘÍBĚHŮ.....	20
5.2	HLAVNÍ RYSY PŘÍBĚHŮ VE ČTYŘECH ČASOVÝCH ÚSECÍCH 30	
5.3	PROŽÍVÁNÍ JEDNOTLIVÝCH ÚSEKŮ POZŮSTALÝMI	30
6	STANOVISKA ČESKÝCH CÍRKVÍ K SEBEVRAŽDĚ A K POHŘBU OSOBY PO DOBROVOLNÉ SMRTI	32
6.1	KATOLICKÝ PŘÍSTUP	32
6.2	PROTESTANTSKÝ PŘÍSTUP	34
6.3	STANOVISKA CÍRKVÍ K POHŘBU OSOBY PO SEBEVRAŽDĚ	35
6.4	ZÁVĚR ŠETŘENÍ POSTOJŮ CÍRKVÍ K POHŘBU SUICIDANTŮ 37	
7	PROBLÉMY POZŮSTALÝCH PO SEBEVRAŽDĚ BLÍZKÉ OSOBY A JEJICH ŘEŠENÍ V PASTORACI.....	37
7.1	ETICKÝ A TEOLOGICKÝ PROBLÉM	37
7.2	PSYCHOLOGICKO-SOCIÁLNÍ PROBLÉM.....	38
7.3	PASTORAČNĚ PRÁVNÍ PROBLÉM	39
8	ZÁVĚR	39
9	POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA	41

1 ÚVOD

Fenoménu sebevraždy jsou věnovány mnohé studie. Pozornost je upřena na způsoby a četnost suicidálního jednání v různých životních situacích a při dalších životních okolnostech, jako je věk člověka, sociální a politická situace, vzdělání a zdraví. Nemalé úsilí je zaměřeno na možnost prevence sebevražd pomocí poznatků z oblasti psychologie a psychoanalýzy. Pramálo pozornosti je ale věnováno pozůstalým rodinám, partnerům a přátelům obětí.

Téma pro svou bakalářskou práci jsem vybrala na základě četných svědectví křesťanů z mého nejbližšího okolí, kteří bolestivé ztrátě blízkého člověka po dokonané sebevraždě museli čelit. Z jejich vyprávění vyplývá, že přístup k realitě dobrovolné smrti v církvi není jednoznačný, převládá v něm strach ze stigmatizace a odmítnutí a schází jistota naděje na odpuštění.

Mým cílem je na základě uvedených příběhů tyto problémy pojmenovat a navrhnout jejich řešení v pastoraci na základě současné etické reflexe církve.

Nejprve předložím statistická data, která vypovídají o výskytu sebevražd v České republice v posledních dvou dekadách. K tomuto oddílu ještě přiložím slovník nejčastěji užívaných pojmů v souvislosti s touto problematikou.

Ve druhé části se zaměřím na klasifikaci suicidálního jednání podle jeho typu a motivace a v krátkosti představím vývoj etických přístupů k sebevraždě.

Na základě příběhů, které se mnou pozůstalí sdíleli a jejichž vyprávění v této práci uvádím, poukážu na konkrétní problémy, kterým tito lidé museli bezprostředně po sebevraždě blízké osoby čelit.

Na základě výsledků krátkého kvalitativního výzkumu s přihlédnutím k veřejně dostupným informacím se budu zabývat hodnocením současného přístupu českého církevního prostředí k sebevraždám.

V závěru práce se pokusím zachytit směr vývoje paradigmatu etické reflexe církve v otázce suicidia a předložit návrh na jeho uplatnění v rámci pastorace pozůstalých.

2 STATISTICKÉ ÚDAJE

Podle údajů ČSÚ se k dobrovolné smrti v posledních deseti letech rozhodovali nejčastěji lidé ve středním věku. Nejběžnějším prostředkem sebezabití mezi roky 2011–2020 bylo OBĚŠENÍ 56 % případů, druhé v pořadí s 12 % ZASTŘELENÍ, SKOK Z VÝŠKY provedlo 10 % suicidantů a OTRÁVENÍ 9 %. Častěji se sebevraždy dopouštěli muži než ženy.¹

Způsoby, jakými se lidé rozhodnou ukončit svůj pozemský běh, jsou velmi rozličné a většinou závislé na dostupnosti pro dotyčnou osobu. Člověk volí způsob, kterého bude schopen dosáhnout vlastními silami a u kterého shledává relativní vyhlídku úspěšnosti. Roli hraje také to, zda se bude moct „v klidu alespoň zabít“. Tedy zda tento čin bude moct vykonat, aniž by ho někdo pozoroval nebo rušil.

V roce 2020 vytvořila Rada vlády pro duševní zdraví *Národní akční plán prevence sebevražd 2030*². Sebevraždy jsou v ČR i v prvních dekádách 21. století čtenějšími příčinami nepřírozených úmrtí než autonehody.

SEZNAM NEJPOUŽÍVANĚJŠÍCH POJMŮ

- suicidium – sebeobětování, mučednictví, sebeusmrcení, sebevražda;
- suicidiální – sebevražedný;
- suicidant – sebevrah, oběť dokonané sebevraždy;
- suicidér – ten, kdo se chystá k sebevraždě, případně pachatel;
- suicidalita – sebevražednost, pojem užívaný nejčastěji ve statistikách neúspěšných pokusů ukončit vlastní život.
- suicidiologie – jako disciplína vznikla teprve na konci 60. let minulého století a je multioborovým studiem, které má dva základní cíle – poznání problému a intervenci, tedy snahu něco ovlivnit.³

---

¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Sebevraždy v České republice 2011 až 2020* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2021 (cit. 2022-07-07). URL: <https://www.czso.cz/documents/10180/142758738/13018721.pdf>

² MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní akční plán prevence sebevražd 2020–2030* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2020 (cit. 2022-07-07). URL: <https://www.mzcr.cz/narodni-akcni-plan-prevence-sebevrazd-2020-2030>

³ VÁLKOVÁ, Z. Otázka života a smrti. In: *Avcr.cz* [online]. 24. 11. 2016 (cit. 2022-07-07). URL: www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Otazka-zivota-a-smrti

3 KLASIFIKACE SEBEDESTRUKTIVNÍHO JEDNÁNÍ

Četně citovanou je škála suicidálního jednání francouzského sociologa 19. stol. Émile Durkheima. Motivy k sebevraždě vidí nejčastěji v situacích, kdy je jedinec deprimován ztrátou smyslu jakéhokoliv snažení a pocitu bezvýchodnosti.⁴ Podle Durkheima můžeme jednání, které vede k ukončení vlastního života hodnotit podle následujících kritérií:

- jako sebevraždu nebo sebezabití, a to podle sledovaného cíle, kterým je, nebo není ukončení života,
- jako biickou nebo patickou sebevraždu podle způsobu reálného uvažování nebo iluze, například v důsledku duševní choroby,
- jako jednání motivované situacemi, pro něž nenacházíme jiné řešení.

Tyto způsoby jednání se však mezi sebou prolínají, takže žádné úmyslné ukončení života nelze jednoznačně klasifikovat pouze jedním z nich. V etickém uvažování však budou tyto typy důležitým vodítkem, protože nám poskytnou nástroj pro posouzení situace, v níž k jednání došlo, aniž bychom užívali nějakých zvnějška přijatých pravidel daných historickým kontextem, věroukou atp.

3.1 SEBEVRAŽDA A SEBEZABITÍ

Při posuzování sebedestruktivního chování je třeba rozlišit způsoby jednání, jejichž následkem je vlastní smrt. Přitom za suicidální se považuje pouze takové zacházení jedince s vlastním tělem, které je konáno s úmyslem se zabít a které přímo vede k okamžité smrti nebo nezvratným změnám v organismu, které jsou dále neslučitelné se životem.

Existují však ještě jiné destruktivní činy, které sice nejsou konány z důvodu docílení smrti, stejně k ní vedou. Podobně jako u neúmyslného zabití druhé osoby i zde hovoříme o „zabití“, tedy přesněji o sebezabití. Do této kategorie lze počítat různé druhy neúmyslného sebepoškozování od zanedbání hygieny až po užívání omamných látek, alkoholismus nebo anorexii. Vždy se však jedná o sebedestruktivní jednání, které způsobilo smrt, jež nebyla původně jeho cílem.

K sebezabití může vést také jednání duševně nemocných nebo drogově závislých osob, které jedná pod vlivem halucinací a bludných představ.

---

⁴ ŠRÁMKOVÁ, G. *Teorie sebevražd*. Brno, 2015. Závěrečná práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy.
URL: https://is.muni.cz/th/fhw1r/Teorie_sebevrazd.pdf

3.2 BIICKÉ SEBEVRAŽDY

Biická sebevražda je takové sebedestruktivní jednání, které se opírá o reálný a z hlediska vykonavatele bezvýhodný stav. Může mít různé motivy, jako je vážná nemoc, dluh nebo ztráta blízké osoby, ale i motivy morálně hodnotné, jako je záchrana jiného člověka nebo skupiny.

a) SEBEOBĚTOVÁNÍ

Sebeobětování je zvláštní formou ukončení života, kdy vykonavatel svůj čin provádí s ohledem na vyšší dobro, než je vlastní život. Obecně tak vnímáme například čin Maxmiliána Kolbeho, který v koncentračním táboře v Osvětimi nabídl svůj život k výměně za život otce početné rodiny.

Burcujícím činem bylo před více jak půlstoletím sebeupálení Jana Palacha. K jeho posouzení poslouží svědectví zdravotní sestry, která měla službu v nemocnici, kam byl převezen. „*Na otázku, zda nešlo o nešťastnou náhodu, Palach odpověděl: „Ne, já jsem se polil sám a sám jsem se zapálil. Na protest proti tomu, co se tady děje. Proti cenzuře a proti vydávání Zpráv. ‘ Doslova mi řekl, že chtějí demonstrovat tímto způsobem jako buddhisté ve Vietnamu, ‘ vypověděla sestra 27. ledna 1969.*“⁵

Sebeobětování je tedy činem, jehož motivem není primárně autodestrukce, ale záchrana někoho jiného. Podle dělení, které vytvořil filozof Émil Durkheim, jde o sebevraždu altruistické povahy.⁶

b) BILANČNÍ SEBEVRAŽDA

K bilanční sebevraždě jedinec dospěje na základě vyhodnocení své existence a jejích podmínek. „*Bilanční sebevraždu lze považovat za sebevraždu v nejvlastnějším smyslu, protože její motivační struktura odráží v nejrozvinutější podobě člověkův postoj k hodnotě vlastního života a rozhodnutí individua svobodně zvolit dobrovolnou smrt.*“⁷

c) ANOMICKÁ SEBEVRAŽDA

Anomickou sebevraždou je rozhodnutí ukončit život kvůli nepřehlednému výběru možností, které způsobují nejasnost nebo ztrátu hranic. Společnost nebo komunita opustila původní zákony a není už bezpečným místem pro život.

---

⁵ ŠÁRA, F. Jan Palach. In: *Novinky.cz* [online]. 12. 1. 2018 (cit. 2022-07-07). URL: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/jan-palach-40096791>

⁶ URL: https://wikisofia.cz/wiki/%C3%89mile_Durkheim

⁷ VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Brno: Psychologický ústav AVČR, 1996, s. 22.

d) FATALISTICKÁ SEBEVRAŽDA

Opačný soubor motivů, než anomická má fatalistická sebevražda. Prostředím striktních nepřekročitelných pravidel dochází k pocitu totální ztráty svobody nebo svobodné volby, až k bezvýhodnosti.

e) EGOISTICKÁ SEBEVRAŽDA

Egoistická sebevražda zahrnuje jednání vedené altruistickými představami o záchraně či pomoci jiné osobě prostřednictvím vlastního suicidia. Může být také motivována dojmem osobního selhání, které už není možné napravit.

3.3 PATICKÉ SEBEVRAŽDY

- a) IMPULZIVNÍ – ZKRATKOVITÁ SEBEVRAŽDA – je reakce na aktuální událost nebo stav. „Člověk jedná pod vlivem okamžitého impulsu a více či méně ve stavu nepřičetnosti nebo patologicky podmíněné snížené kritičnosti svého jednání. Pro impulzivní jednání je charakteristické, že určitá myšlenka přejde okamžitě v čin. Impulz je tedy subjektivně prožíván a uskutečňován bez jakékoli předběžné motivace.“⁸
- b) SEBEVRAŽDA JAKO DŮSELDEK DUŠEVNÍ NEMOCI – je jednání motivované depresí nebo jiným druhem psychické bolesti, a to i léčené.

Přestože se psychologové a psychiatři shodují na tom, že k sebevraždě častěji vedou depresivní stavy, které nebyly včas rozeznány a léčeny, nedá se bezezbytku říct, že sebevraždy motivované touhou po ukončení duševní bolesti musí být vždy prováděny ve stavu částečné nebo úplné nepřičetnosti. Otázka schopnosti odpovědného rozhodování se týká hodnocení suicidia z hlediska viny – tedy z hlediska náboženské či přímo křesťanské etiky.

Deprese může přejít i v těžkou duševní poruchu, která zahrnuje halucinace a bludné myšlenky. Jejich výsledkem pak může být nikoli úmyslné ukončení života, ale spíše sebezabití v důsledku podlehnutí těmto vlivům, například uposlechnutím hlasu, který říká „skoč“ atp. V historii se vyskytovaly ještě další typy sebevražd, které byly například závislé na sociální skupině, rituálu nebo byly inspirovány ideologií či literaturou. Tyto typy souvisí s naším tématem jen okrajově, a proto se jimi nebudu dále zabývat.

---

⁸ VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Brno: Psychologický ústav AVČR, 1996, s. 20.

4 VÝVOJ ETICKÝCH PŘÍSTUPŮ K SEBEVRAŽDĚ

4.1 SEBEVRAŽDA V DĚJINÁCH A V NÁBOŽENSTVÍ

Sebevražda nebyla vždy chápána jako přečin, v určitých kulturách se dokonce považovala za přirozenou součást života, popřípadě byla očekávána jako morálně odpovědné jednání. „*Pod vlivem náboženských představ (podmíněných buddhismem, bráhmánismem a konfucianismem) byla smrt vnímána s neutrálním či dokonce s pozitivním podtónem. Sebevražda byla ve východních kulturách vnímána jako obdivuhodný a chvályhodný čin, který byl všeobecně akceptován a v zájmu cti mnohdy přímo vyžadován.*“⁹

Ve starověkém Řecku byl dobrovolný odchod ze života po prohrané válce požadován. K sebevraždě mohl být jedinec odsouzen (Sokrates)¹⁰. Někteří řečtí filozofové ji považovali za výsostně svobodné rozhodnutí (Cicero)¹¹, ale i jako „zločin proti státu“ (Aristoteles)¹². Výrazně pozitivní postoj zaujímali k sebevraždám římstí stoikové¹³, kteří ji chápali jako vstup do svobody. Pozornost zaručeným způsobům, jak dobrovolně ukončit život, věnoval starý Egypt.¹⁴

Judaismus, křesťanství a islám, tedy velká monoteistická náboženství *jedné knihy* upravují postoj k sebevraždě svými výklady svatých textů. V podstatě ale platí, že ve všech těchto náboženských tradicích je sebevražda hodnocena jako hřích páchaný přímo proti Bohu, a proto pohřeb sebevraha byl v minulosti odkázán mimo hřbitovní zdi. Těla obětí byla někdy mrzačena a jejich majetek konfiskován. To vše na výstrahu těm, kdo by měli v úmyslu se podobného jednání dopustit.

Ale i v kulturách, kde stanoviska k sebevraždě byla jednoznačná a pravidla pro pohřeb sebevraha jasně daná, tato praxe s ohledem na pozůstalé vždy

---

⁹ ŠTĚPÁNEK, D. a J. PETŘÍKOVÁ. Sebevražda, příznak krize. *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2001 (cit. 2022-07-07). URL: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/114365/P_Psychologica_05-2001-1_8.pdf?sequence=1

¹⁰ PLATÓN. *Faidón*. Praha: Oikoymenh, 1993.

¹¹ VORÁČEK, F. *Možnost života, Otázky kolem sebevražd*. Praha: Naše vojsko, 1967, s. 17.

¹² HAVRÁNEK, A. *Křesťanská etika*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971, s. 65.

¹³ HAVRÁNEK, A. *Křesťanská etika*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971, s. 65.

¹⁴ ŠRÁMKOVÁ, G. *Teorie sebevražd*. Brno, 2015, s. 19. Závěrečná práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy. URL: https://is.muni.cz/th/fhw1r/Teorie_sebevrazd.pdf

neprobíhala.¹⁵ Postih sebevražděného jednání a někdy i jen pokusu způsobil, že skutečný důvod smrti se maskoval za nehodu nebo jinou okolnost.

4.2 VÝVOJ Z HLEDISKA KŘESŤANSKÉ ETIKY

a) Tradiční přístup

Prvním křesťanským autorem, který ve svém díle zapovídá souvěrcům sebevraždu coby hřích a nanejvýš nerozumné jednání, byl Aurelius Augustinus. V díle „O Boží obci“ prohlašuje sebevraždu za nepřipustnou, a to jako únik před utrpením. Reaguje tak na svou dobu, přičemž kritizuje glorifikaci sebevraždy, neuznává její hrdinskost a apeluje na rozumnost a na biblické poselství: „*Neučinili toho patriarchové ani proroci ani apoštolové; přece sám Kristus Pán, když je vyzval, aby v době pronásledování prchali z města do města (Mt 10,23), mohl jim také poradit, aby na sebe vztáhli ruku, nechtějí-li upadnout do rukou pronásledovatelů. Tedy jestliže on nedal ani rozkazu ani pokynu k tomu, aby tímto způsobem odešli z tohoto života jeho věrní, kterým při svém odchodu slíbil připravit věčné příbytky (J 14, 2), ať si pohané neznající Boha ukazují na jakékoli případy, je jasno, že ctitelům jediného pravého Boha to dovoleno není.*“¹⁶

Tón Augustinovy interpretace zní spíš jako domlouvání a vysvětlování než strašení ohnivými plameny. Je zřejmé, že Augustin reflektuje situaci, která oslavovala mučednickou smrt a vyhledávala ji. Naráží na praxi, kdy hrozba zneuctění, případně mučení vedla jeho současníky k volbě ukončení života.

Postoje vůči sebevraždě se formovaly již v ranné křesťanské církvi a zabývaly se jí dokonce i koncily ve 4. a 5. století n. l. V roce 806 papež Mikuláš I. adresoval Bulharům odpověď, podle níž je třeba sebevrahy pochovat bez běžných ceremonií za zemřelé. Zvláště je nutné nekonat mši svatou, protože podle jeho názoru nejen hřešili až do své smrti, ale ještě k tomu si smrt sami zavinili. Aby se zdůraznila tíha morální viny suicidia a aby se ospravedlnil v tomto případě církevní trest, odkazuje papež na Jidášovo suicidium. Přesto však nevyklučuje humanitární gesta, která by mohla mít své místo během pohřbu sebevrahů.¹⁷

Zabití člověka je přestoupením Božího zákona. Ani vraždu ani sebevraždu už nelze napravit. Ale v případě, že hříšník nezemře, má ještě šanci svého hříchu litovat, kát se a přijmout odpuštění. O tuto možnost se ale sebevrah svým činem připravil a podle tradičního učení tedy nemůže být Bohem přijat.

---

¹⁵ TURECKÁ, J. *Pohřeb a truchlení v judaismu*. Praha, 2010, s. 39. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy.

¹⁶ AURELIUS, A. *O Boží obci*. Praha: Vyšehrad, 1950, s. 57.

¹⁷ BLÁSQUEZ, N. Die traditionelle kirchliche Morallehre über den Suizid. *Concilium*. 1985, 21(3), 211.

Církev odmítnutím pohřbu svůj postoj k hříchu sebevraždy demonstruje. Nevěří v nové shledání se zesnulým ani v pokračování vztahu s ním ve společenství vzkříšené církve na konci věků. Jeho existence je pro společenství církve definitivně smazána. V odkazu na Jidášovo suicidium můžeme vidět i model způsobu pohřbívání mimo církevní obec. Bez odpovědi zůstává situace pozůstalých. Na ně dopadá hlavní tíha trestu. Těžko usuzovat, zda v některých případech byl tento dojem dvojího trestu (sebevraha a jeho rodiny) opodstatněný a zda pocit provinění, který přirozeně sebevrahovy nejbližší postihuje, nebyl tímto způsobem alespoň z části vědomě posilován.

Ve druhém miléniu navazuje na Augustinovo učení Tomáš Akvinský. Ve své „Teologické sumě“ věnuje zákazů sebezničení důrazné poučení: „... *zabít se je absolutně nezákonné ze tří důvodů. V první řadě proto, že každá věc přirozeně miluje sama sebe a k tomu patří, že se každá věc přirozeně zachovává v bytí a vzdoruje tomu, co ji kazí, jak jen může. A proto, aby se člověk zabil, je v rozporu s jeho přirozeným sklonem a proti lásce, kterou by se měl každý člověk milovat. A proto je zabití sebe sama vždy smrtelným hříchem, protože existuje proti přirozenému zákonu a proti lásce. Za druhé, protože každá část je tím, čím je z celku. Nyní je každý člověk součástí společenství, a tak to, čím je, je společenství. Tím, že zabíjí sám sebe, tedy škodí společenství, jak je zřejmé z filozofa. Za třetí, protože život je druh daru připisovaného člověku od Boha a subjekt jeho moci, která zabíjí a oživuje. A proto ten, kdo se připravuje o život, hřeší proti Bohu, stejně jako ten, kdo zabije cizího služebníka, hřeší proti pánovi, jehož je otrokem. A když hřeší, kdo si uzurpuje rozsudek o věci, která mu nebyla svěřena. Neboť jedině Bohu náleží soud smrti a života.*“¹⁸

V průběhu staletí se období sebevražd vracela ve vlnách. Obvykle šlo o střet filozofických proudů s církevní naukou a následně k přitvrzení sankcí za sebevraždu jak v církevním právu, tak ve světské justici: „*Francouzský král Ludvík XIV., ve snaze podpořit církev, vydal několik nařízení, jak se bude nakládat s majetkem sebevrahů. V případě šlechtice bude zbořen jeho zámek, pokáceny jeho lesy a před církví zlomeny jeho zbraně. Majetek měšťana a dalších lidí bude zabaven ve prospěch krále. V případě nedokončené sebevraždy by následovaly tresty jako vězení, bičování nebo galeje.*“¹⁹

Občas se ale i mezi křesťanskými mysliteli objevil někdo, kdo považoval sebevraždu za jistý projev svobody člověka. Mezi takové patřil politik a spisovatel Thomas More, který možnosti sebevraždy jako východisko ze zlé

---

¹⁸ AKVINSKÝ, T. *Teologická Suma* [online]. Praha: Edice Krystal (dominikánská), 1937, ot. 64, čl. 5 ad 2 (cit. 2022-07-07). URL: [http://followers.thenet.cz/Punkers-4Punkers/!!eBoox/07.FILOSOFIA/Akwinski%20Tomas/Akvinsky%20Tomas%20%20Summa%20teologicka%20\[text%20PDF\].pdf](http://followers.thenet.cz/Punkers-4Punkers/!!eBoox/07.FILOSOFIA/Akwinski%20Tomas/Akvinsky%20Tomas%20%20Summa%20teologicka%20[text%20PDF].pdf)

¹⁹ ROZSYPALOVÁ, P. *Náboženské přístupy k sebevraždě*. Brno, 2014, s. 37–38. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy.

nemoci zmiňuje ve svém nejznámějším díle „Utopie“. Později však tento názor přehodnotil.²⁰

b) Hřích a milost

Pohled na hřích a odpuštění sebevraždy se až do reformace zřejmě podstatně nezměnil. Občas se objevovaly hlasy, které přisuzovaly čin sebevraždy pomatení mysli napadené ďábelským svodem. Takové vysvětlení by odpovídalo způsobu, jakým je sebevraždou porušen přirozený zákon a potlačený projev pudu sebezáchovy působícím i v člověku. Názor, že dokonaná sebevražda je výsledkem satanského pokušení – tedy démonského útoku na mysl člověka – byl i Luther. „*Pro Lutherovo učení byl typický důraz na roli ďábelského pokušení při sebevraždě. Právě ďábel podle něj zabije sebevraha, podobně jako zločinec přepadne a zavraždí pocestného.*“²¹

Ovšem ani Luther nepovažoval každý případ sebevraždy za dílo zlého ducha. „*Případně odepření křesťanského pohřbu považoval za užitečnou míru odstrašení pro ostatní, pokud se jednalo o sebevrahy, kteří jednali z vlastní vůle.*“²²

Kdo může ale vědět, zda v tom kterém případě byl sebevrah puzen cizími hlasy, nebo jednal s plným vědomím a z vlastní vůle? Moderní medicína ďábelské svádění přisoudila důsledku duševní choroby a sebevraždu pak hodnotila jako patickou.

V protestantismu sehrál zásadní změnu v postoji vůči sebevraždě fakt možnosti Božího odpuštění. Martin Luther vyjadřoval přesvědčení, že člověk nemá právo sebevraždu trestat, neboť nikdy nemůže vědět, zda takový zemřelý bude skutečně zatracen, nebo mu Bůh skutečně odpustí.²³

Zatímco na protestantské straně se od reformace vůči hříchu tvořil postoj nezasloužené a lidskými skutky nepodmíněné milosti, v potridentském katolictví se věnovala pozornost otázce pokání. Mezi smrtelné hříchy byla zahrnuta melancholie (acedia), která se mohla projevovat netečností, až do krajnosti zoufalstvím a sebevražednými sklony. Přiznání takové tendence u zpovědi a následné uložení pokání mělo představovat prostředek k překonání takového pokušení.

Až do 17. století existovala na katolické straně povinnost dokládat duševní nepřičetnost zesnulého. V 18. a 19. století postupně přecházelo hodnocení sebevraždy do rukou medicíny.

---

²⁰ TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*. Brno: L. Marek, 2002, s. 103–104.

²¹ TINKOVÁ, D. *Bez zpěvu a bez zvonění*. Praha: Argo, 2021, s. 57.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

V roce 1850 došlo k úplné depenalizaci sebevraždy. Kanonické předpisy se však nezměnily, a tak s výjimkou šílených a melancholiků se do sakrální hřbitovní půdy sebevrazi nepohřbívali. Dokonce i na evangelických hřbitovech docházelo v této otázce ke sporům. Situace se změnila až po roce 1873, kdy mohli být do církevní půdy pohřbeni všichni bez rozdílu. Historikové tento fakt připisují postupné sekularizaci a rezignovanému postoji církve.²⁴

a) Dvě autority církve a medicína

Už v průběhu 18. století ztrácela církev autoritu v oblastech, do nichž vstupovala medicína. To se projevilo i v otázce posouzení odpovědnosti jednání sebevraha. Zpočátku se jednalo o pitevní nálezy, které měly prokázat stopy duševních nemocí na těle zesnulého a tím pádem potvrdit jeho nevinu.

V průběhu dalších století medicína prokázala existenci patologického jevu, který se stal v posuzování sebevraždy protivníkem přirozeného pudu sebezáchovy. „*Interpretace sebezabití jako výsledku působení (zpravidla organicky zakořeněného) ‚sebevražedného pudu‘ či ‚sklonu‘, tedy jako důsledek patologického stavu přispělo k zobecnění patologizace sebevraždy a k její asociaci s ‚nepříčetností‘ (Unzurechnungsfähigkeit). Jinými slovy řečeno – z pohledu většiny (pozdě) osvícenských lékařů neexistuje ‚racionální‘ sebevražda, která by byla spáchána s rozumem a svobodnou vůlí, což byl nezbytný předpoklad jejího postihu jako zločinu či policejního deliktu.*“²⁵

4.3 VÝVOJ V 19. A 20. STOLETÍ

a) TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK (1850–1937)

V 19. století počet sebevražd opět stoupl. Ve své práci „*Sebevražda hromadným jevem společenským*“ se tímto jevem zabývá i T. G. Masaryk. Důvod spatřuje primárně v bezbožnosti:

„*Tak tedy se nám vysvětluje společenský zjev sebevraždy jakožto smutný následek šířící se bezbožnosti mas. Dnes jsou dvě veliké třídy lidí: věřící a nevěřící, křesťané a nekřesťané. Věřící mají mravní oporu, jsou šťastní, spokojeni a s životem usmířeni; z nevěřících jsou jenom málokterí, velmi málokterí opravdu šťastní a spokojeni, protože jenom někteří nalézají v životě opory, již by bylo možno přibližně srovnat s pozitivním náboženstvím. Těmto málokterým stačí ‚mravní anarchie‘; většina v rozumové a mravní anarchii hyne.*“²⁶

---

²⁴ TINKOVÁ, D. Sebevražedný pud. In: *Ergotsite.wordpress.com* [online]. 8. 3. 2019 (cit. 2022-07-07). URL: <https://ergotsite.wordpress.com/tag/biomoc/>

²⁵ Tamtéž.

²⁶ MASARYK, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským*. Praha: Masarykův ústav Akademie věd ČR, 2002, s. 141.

Masaryk přičítá sebevraždy zvýšenému výskytu psychóz. Jeho úsilí je zřejmě do značné míry ovlivněno setkáním se sebevraždou a psychickými nemocemi ve vlastní rodině. Přesto se ve svém přemýšlení nesoustředí jen na jevy psychologické, ale promýšlí i sociologická témata. Počítá s existenčním tlakem a materiální nouzí nižších společenských tříd. Snad příliš naivně věří, že kdyby se všichni stali katolickými křesťany, sebevražedné jednání by mohlo vymizet úplně. Z jeho úvah číší přesvědčení, že pokud by se lidé podřídili křesťanským normám, jež byly nastaveny v druhé polovině 19. století, kdy kniha prvně vyšla, poskytlo by to masám dostatečnou oporu pro život. Hranice, jejichž pevnost by zaručila, aby přijímaly okolnosti života z Boží ruky jako nástroje prožitelnosti, a tedy vlastně z nějakého vyššího hlediska jako dobré. Z hlediska kategorizace suicidálního jednání, které jsme převzali od É. Durkheima, zřejmě počítá s větším výskytem sebevraždy anomického typu.

Masarykova práce předznamenala vývoj suicidiologie, která se i dnes opírá o sociologický a demografický výzkum; také si všímá ztráty hranic, zmnožení životní volby a individualizace. Spolu s technickým, obzvlášť medicínským pokrokem ve dvacátém století a boomem komunikačních technologií o století později se rozšiřuje spektrum důvodů pro nárůst suicidality téměř donekonečna.

b) ALOIS SPISAR (1874–1955)

Reformistický kněz Alois Spisar a později jedna z prvních vůdčích osobností československé církve chápal sebevraždu jako provinění proti lásce ke své vlastní osobnosti. Péči o sebe jako projev osobní odpovědnosti rozepisuje s ohledem na zdraví a askezi: „*Tělo je nutno ovládat duchem, podřizovat je duchu, rozumu a vůli, obé pak, tělo i ducha, Bohu. Na to není třeba umrtvovat tělo, askese starocírkevní, nýbrž mírnosti a střídmosti. Péče o tělo při tom zůstává a musí z mravního stanoviska zůstat nedotčena. Nikdy není dovoleno škodit si askesí na zdraví a životě. Askesi nelze předpisovat nějakým společenským rozkazem nebo zákonem, nýbrž musí o ní pro sebe rozhodnout každý sám. Ani není dovoleno svůj život vydávat bez potřeby v nebezpečí, a tak s ním hazardovat. Není dovoleno jej ukracovat a tím méně utracovat a ničit (sebevraždou). Kdo si vědomě (úmyslně) a svévolně (z vlastní vůle) život bere nebo svou smrt zapříčiňuje, dopouští sebevraždy proviňuje se těžce proti lásce k vlastní osobnosti.*“²⁷

---

²⁷ SPISAR, A. *Ethika v duchu církve československé*. Praha: Blahoslav, 1948, s. 248.

c) DIETRICH BONHOEFFER (1906–1945)

Pozoruhodným úvodem začíná svou etickou reflexi o sebevraždě německý teolog Dietrich Bonhoeffer. Stať je součástí spisů, které Bonhoeffer zamýšlel soustředit do knihy o etice, ale tento svůj záměr kvůli zatčení a později i popravě nedokončil. Své úvahy zřejmě zapisoval za hřmotu druhé světové války:

„Na rozdíl od živočichů není život pro člověka nutností, z níž by se nemohl vymanit. Má svobodu svůj život přijmout anebo jej zničit... Jen proto, že má člověk svobodu i ke smrti, může svůj tělesný život položit ve jménu nějakého vyššího dobra. Kdyby neměl svobodu ve smrti život obětovat, jeho život by nebyl svobodný pro Boha, jeho život by nebyl lidský život.“²⁸

Bonhoeffer v podstatě hájí možnost sebevraždy jako „specificky lidský čin“, jako poslední slovo k příkrému životnímu údělu, jako pochopitelné východisko v případě nouze a zoufalství. Pak ale svůj horizontální pohled mění: *„Protože tu je živý Bůh, je sebevražda hodná zavržení jakožto hřích nevěry... Není žádného jiného vážného důvodu, který by činil sebevraždu hodnou zavržení, než skutečnost, že nad člověkem je Bůh. Sebevražda je popřením této skutečnosti.“²⁹*

Bonhoeffer vnímá silně napětí mezi dobrovolným ukončením života a Boží existencí. Považuje sebevraždu za pokus o sebeospravedlnění, namísto přijetí ospravedlnění z Božích rukou. Komentuje zápasy bolesti a ztrát jako příležitosti vydat život k Božím účelu, tedy ne ke zmaru, ale pro službu druhým. Zmiňuje také, že není možné takový zápas vyhrát vlastními silami, ale že potřebuje pomoc nového ducha. Svou úvahou se teolog dotýká žalu, z nesmyslnosti i vzpoury života a pokušení melancholie. Konstatuje, že právo na sebevraždu troskotá jen před živým Bohem.

„Pokušení sebevraždy může odvrátit nikoli právo na život, nýbrž milost, že můžeme žít dále pod Božím odpuštěním. Kdo by se však odvážil říci, že Boží milost nemůže zahrnout a unést i lidské selhání v této nejtěžší zkoušce?“³⁰

d) JOSEPH FLETCHER (1905–1991)

Filozof, pedagog, teolog, ale zejména jeden ze zakladatelů bioetiky se ve druhé polovině svého života zabýval přístupy křesťanské etiky na základě kritiky legalizmu, který tehdy, a přiznejme si, že i mnohdy dnes, určoval morální rozhodování věřících. Podobně jako se to dělo v židovské tradici, i křesťanská soustava norem a předpisů potřebovala stále nová upřesnění a formulace. *„Křesťanská situační etika pracuje se základním hodnotovým rámcem rozhodování vycházejícím z jediné normy, a tou je láska. Láska je dle tohoto postulátu vždy dobrá. Láska je tedy pojímána jako nominální dobro, jímž se*

²⁸ BONHOEFFER, D. *Etika*. Praha: Kalich, 2007, s. 168.

²⁹ BONHOEFFER, D. *Etika*. Praha: Kalich, 2007, s. 169.

³⁰ BONHOEFFER, D. *Etika*. Praha: Kalich, 2007, s. 174.

veškeré rozhodování řídí. Danou hodnotu uděluji věcem a činům osoby, které jsou samy nositeli této hodnoty... Dobrý a špatný čin je závislý zejména na jeho důsledcích, přestože samotný akt může být pro různé situace totožný, jeho následky se mohou v mnohém lišit. Každý takový čin je součástí řetězu navazujících událostí, které mohou mít celkově dobrý nebo špatný konec. Morální hledisko je tedy v každém případě nutné chápat kontextuálně.³¹

Jak je z výše napsaných řádků patrné, v situační etice nenajdeme jasně formulovaný etický soud pro dobrovolné ukončení života ani žádný návod, jak předem takové rozhodnutí hodnotit. Je nutné si zde připomenout, že právě nás předmět, tedy suicidium, je jako příklad k situačně orientovanému morálnímu rozhodování vhodný. Příběhy, které slouží jako podklad našeho přemýšlení, toho budou dokladem. Zajisté se budeme zdráhat nazvat dobrou volbou oběšení mladíka, který svým chováním narušoval rodinné soužití a byl potenciálním agresorem pro své okolí. Za dobrou snad nebudeme považovat ani smrt zdravotní sestry, pro kterou lékař léta nenalézal správnou medikaci a která sama upřednostnila dobrovolnou smrt před dalšími léty soužení.

To, co nám situační etika přináší, je především úleva od požadavku, že se musíme držet striktního morálního soudu, abychom jako křesťané obstáli před sebou, před bližním, ale zejména před Bohem. S plným vědomím, že jenom Bůh zná skutečný kontext událostí, jichž jsme někdy pouhými diváky.

Fletcherův situační přístup poskytuje také svobodný prostor nejen pro naše soudy, ale i pro naše prožívání. Pokud jsme pečovali o náročnou osobu a čelili námaze mentální, fyzické nebo morální, je zcela na místě pocítit úlevu, pokud jsme tohoto úkolu zproštěni, a to i v případě, že nás ho zbavila smrt nebo jiná nečekaná událost, kterou máme tendenci ze „slušnosti“ označit jako tragickou. Situační etika nám s veškerou hrůzností autenticity otvírá schopnosti být pravdiví v lásce; znamená přiznat se k bezradnosti, nevědomosti a bezbrannosti. Nutí nás vzdát se práva na užití pravidel, která zaručují bezpečný výsledek, tedy ospravedlnění našeho jednání.

---

³¹ KUBEŠ, M. *Křesťanská etika; Joseph Fletcher a Dietrich Bonhoeffer*. Praha 2018, s. 19. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, Institut ekumenických studií Univerzity Karlovy.

4.4 NÁSTROJE ZKOUMÁNÍ FAKTU SUICIDIA

Jednotlivé typy suicidia a jejich morální hodnotu můžeme rozpoznat a zvážit jen tehdy, vezmeme-li v úvahu veškeré známe okolnosti, ve kterých k němu došlo. K posouzení a vytvoření závěru máme k dispozici několik nástrojů:

- posouzení na sociální úrovni, zkušenostní, tedy lidské, ze života a vztahů zesnulého;
- posouzení na úrovni teologické, ve vztahu k chápání Božího odpuštění a milosti, která je dostatečná sama o sobě nebo podmíněná pokáním;
- posouzení medicínské, které určí stupeň přičetnosti zesulé osoby a tím i míru její odpovědnosti za násilí vůči sobě učiněnému.

4.5 SHRNU TÍ

Všechny výše uvedené morální soudy hovoří podobným jazykem. Sebevražedný čin se staví proti přirozené touze po sebezáchově, zpronevřuje potenciál, který nám byl svěřen, znehodnocuje Bohem darovanou naději a staví se proti lásce vůči sobě i bližním. Žádný z konceptů sebevraždu jako takovou nehodnotí jako dobré jednání.

Sebevražda je hřích, přestoupení přirozeného, lidského i Božího zákona. Jako každý hřích vyžaduje odpuštění, a to ze strany Boží i lidské. Posuzovat Boží odpuštění není v naší kompetenci. Můžeme se pouze přiklonit k jednomu z možných teologických konceptů odpuštění, což je úkolem naší víry.

Sebevraždu nebo sebezabití můžeme hodnotit kladně pouze v případě, že rozhodnutí k takovému jednání je nutné pro zachování života někoho jiného nebo pro zásadní uchování či změnu kvality života společnosti.

Jako východisko krajní osobní nouze přijímáme tento čin jako eticky přípustný v případě krajního ohrožení nebo ve stavu duševní či fyzické bolesti dlouhodobě neslučitelné se životem. Také díky medicínským poznatkům uznáváme, že projev duševní nemoci může působit přímo proti pudu sebezáchovy a způsobit smrt, byť k přímému usmrcení dochází dokonáním činem samotného pachatele i oběti sebevraždy.

5 PŘÍKLADY SUICIDÁLNÍHO CHOVÁNÍ

5.1 SBÍRKA PŘÍBĚHŮ

Příběhy pozůstalých, kteří se museli vyrovnat se ztrátou svých blízkých kvůli sebevraždě, byly sepsány na základě jejich výpovědí. Tyto příběhy se odehrály v mé bezprostřední blízkosti, takže jsem o jejich sdílení znovu požádala ještě před jejich písemným zpracováním. Prvotní kontakt s nimi mě vedl k volbě tématu bakalářské práce.

Všechny popsané situace se odehrály v minulých dvou desetiletích v křesťanských rodinách. Proto jejich vyprávění obsahuje i duchovní zkušenosti, které, jak se domnívám, k životu křesťana patří. V dalším zpracování se těmito zážitky nebudu podrobně zabývat, protože to není tématem této práce. Poslouží ovšem ke zpracování návrhu na řešení problémů pastorační péče, a to zejména s ohledem na spirituální potřeby pozůstalých. Jména všech aktérů uvedených příběhů jsou pro účel této práce pozměněna.

I. PŘÍBĚH KAMILY VYPRÁVÍ KAMARÁDKA VĚRA

(Kamila byla zdravotní sestra, svobodná, bezdětná, věk okolo 40 let; kamarádka byla vdaná a také pracovala jako zdravotní sestra, měla 2 děti.)

Kamilu jsem poznala jako kolegyni. Byly jsme kamarádky víc jak čtvrt století. Byla svobodná a bezdětná, ale měla moc pěkný vztah k dětem, ke svým synovcům a k dětem svých přátel. Navštěvovali jsme se, hrávala si s našimi dcerami. Byla milá a vstřícná. Měla ráda adrenalinovou zábavu a děti ji milovaly. Přijížděla k nám vždycky, když se vracela k rodičům z ciziny. Měly jsme mnoho společných zájmů. Obě jsme byly podobně duchovně citlivé, sdílely jsme modlitby, duchovní zážitky, četly bibli...

Obě jsme pracovaly ve zdravotnictví. Asi nejvíc jsme se sblížily, když jsme spolu sloužily jako zdravotní sestry v křesťanské komunitě v zahraničí. V Čechách jsme pak chodily do stejného charismatického sboru. Podpíraly jsme se vzájemně. I já mám zkušenost s depresemi.

Když Kamila opět odjela pracovat do ciziny, byly jsme v nepřetržitém kontaktu přes telefon a mail. I tak jsem o Kamilu začala mít strach. Jako zdravotní sestry jsme obě o medikaci věděly své. Nejednou se Kamila léčila ze závislosti na nesprávně zavedených psychofarmakách. Když se poprvé neúspěšně pokusila o sebevraždu, všechno jsem věděla jako první.

V církvi moc pochopení moje kamarádka nenašla. Kazatel jí vyčítal, že nechodí do sboru pravidelně, což jako zdravotní sestra ani nemohla. Snad to bylo přičítáno i její psychické nemoci.

Věděla jsem, že má s Bohem úzký vztah. Modlívaly jsme se spolu. Vždycky s Bohem počítala, i v té poslední, nejtěžší chvíli byla s Ním. Věřila, že jí odpustí, pokud svou depresi nezvládne a bude chtít život ukončit. To zaznělo i v jejím dopise na rozloučenou. Trápilo mě, že o tom nemohu s nikým dalším na rovinu mluvit.

Když jsem se dozvěděla, že její další pokus ukončit život byl úspěšný, do jisté míry se mi ulevilo, protože jsem několik měsíců žila v napětí, kdy a co se může stát. Současně jsem si ale takovou reakci vyčítala. Ptala jsem se sama sebe, zda jsem nemohla udělat něco víc, abych takové události předešla. Zнала jsem Kamila dobře, věděla o všem, co prožívá. Mohla jsem to sdílet hlavně s její rodinou.

V dopise na rozloučenou se Kamila všem moc omlouvala. Zdůrazňovala jistotu, že odchází do Boží blízkosti, jako by se jen stěhovala na lepší místo. Kdybych tak dobře neznala její modlitební život, asi bych takové vyjádření považovala za plod její psychické nemoci.

Měla jsem velké dilema, jak to říct našim dětem a co jim vlastně říct. Díky Bohu jsem měla blízko několik kamarádek včetně Kamiliny sestry, které byly také věřící a které mi pomohly najít způsoby, jak se se situací citlivě vyrovnat. Obě tyto kamarádky byly vzdělané v psychologii a myslím, že jejich účast i odborná znalost se v té situaci dobře propojily.

Napsaly jsme pak s dcerami Kamile dopis a rozloučili se s ní takovým osobním rituálem. Dopis jsme hodily do potoka.

Dodnes mě tíží reakce některých křesťanských vedoucích, kteří se mě nepřiliš citlivě vyptávali na podrobnosti. Neměla jsem ani trochu dojem, že jim jde o to, jak situaci prožívám. Zdálo se mi spíše, že jsou zvědaví a páčí ze mě informace. Myslím, že tenhle velmi hořký dojem ve mně z celé situace jediný stále doznívá a má vliv na to, jak přemýšlím o pomoci v takových chvílích.

Co se týče Kamily, věřím, že ji Bůh přijal a že se na „druhém břehu“ znovu setkáme. Přála bych si umět dát tuhle naději druhým lidem, kdyby je něco podobného potkalo.

II. PŘÍBĚH OTCE RASTISLAVA VYPRÁVĚJÍ DCERY JANA A LUCIE (*Otec tří dětí, řidič a myslivec.*)

VYPRÁVĚNÍ JANY

(Pastorační pracovnice při sboru církve.)

Když se to stalo, bylo mně něco přes 28 (Jana), tatínek by zanedlouho slavil 54 a moje mladší sestra (Lucie) měla 27 let. Byl to pro všechny šok, protože jsme nic zvláštního v životě otce nepozorovali. Tatínek byl řidič z povolání, takový praktický chlap. Pro nás doma byl autoritou. Káral nás a vedl hlavně v pracích

okolo domu. O niterných záležitostech ani o víře jsme spolu nikdy nemluvili, ale přesto si myslím, že duchovní věci bral dost vážně.

Stalo se to v neděli, zrovna jsem měla volno a byla doma. Sestra byla na studiích v Brně. Tatínek seděl na zahradě jakoby dlouho bez hnutí. Ráno odcházel s puškou. Byl to myslivec a my si mysleli, že šel na kuny. Maminka se byla podívat, co tam dělá a tak ho našla s čistým prústřelem krku. Nemohli jsme tomu uvěřit a dlouho se ptali, proč to jen udělal? Pár měsíců před touto událostí ležel otec v nemocnici. Bolely ho uši. Žádné jiné zdravotní komplikace jsme nezaznamenali ani my, ani lékaři (pitva nic neprokázala). Jen když jsme o tom přemýšleli nebo se dívali na fotografie z poslední doby, zdál se nám tatínek takový citlivější, zjihlý, prostě jiný.

Vyšetřování sebevraždy nemělo žádný konkrétní závěr. Snad krize středního věku? Pitva neprokázala žádné zdravotní komplikace nebo patologické nálezy, které by mohly ovlivnit rozhodnutí ukončit život. Část rodiny nám se sestrou vyčítala, že jsme nebyly jako dcery dost poslušné a otce utrápily. I když nikdo nic konkrétního neřekl, cítili jsme z vyšetřování a záležitostí kolem pohřbu vinu. Snad jsme opravdu byly (včetně maminky) nevšímavé k otcově trápení? Také mám dodnes v sobě nezodpovězené otázky, protože Boží království přece není pro sebevrahy, jak se píše v Bibli.

Církev jsme v té době opravdu potřebovali. Ocenili jsme sounáležitost a praktickou pomoc společenství, kam jsme chodili (KS stanice ČCE). Plakali s námi a modlili se. Dlouhou dobu jsem si to, co se stalo, připomínala každou neděli. V církvi jsem cítila oporu. Postoj rodiny mě ale nakonec přivedl k rozhodnutí odejít pracovat do zahraničí.

Zpětně mohu říct, že jsem v tom díky Bohu prožila i povzbuzení křesťanské naděje. Takové světlo. Díky té zkušenosti cítím, že mám být druhým k dispozici, že dokážu lépe naslouchat.

VYPRÁVĚNÍ LUCIE

(Matka dvou dětí, vychovatelka a učitelka angličtiny.)

Byla jsem v té době na výšce. O otcově smrti jsem se dozvěděla od sestry telefonicky, pokud se dobře pamatuji. Dlouho jsem si nebyla schopná připustit, že to není omyl nebo že to nezavinil někdo jiný. Viděla jsem, že tatínek byl celý život upracovaný. Pořád jen dřina. Když došlo k vyšetřování, padala na mě vina, že jsem si nevšímala změny, kterou jsem pak v tatínkově výrazu pozorovala třeba na fotografiích.

Několik let jsem pak také přemýšlela o sebevraždě. Nechtěla jsem si vzít život, spíše jsem toužila pochopit ten pocit, tu beznaděj, co ho k tomu dohnalo. Měla jsem dojem, že mezi věřícími o tom nemohu moc mluvit, že je to takové stigma jakoby Jidášovy zrady. Sama jsem to tak občas prožívala – jako zradu,

že nás tatínek opustil a nechal nás v životě osamocené. Sebevražda jako vrcholně sobecký čin. Myslím, že tak tomu rozumí hodně lidí.

Pomohl mi vstřícný postoj pedagogů na vysoké škole a nejvíc asi kniha Williama Barclaye, ve které rozebírá postavy učedníků. Byla tam úvaha také o tom, jak by Ježíš osobně reagoval na Jidášovu sebevraždu. Jak ho pochopil a přijal. Pomohlo mi to vyrovnat se se situací i s chápáním sebevraždy. Byla v tom naděje, nikoli odsouzení a zavržení. Už si nevzpomínám, jak se kniha jmenovala, četla jsem ji v angličtině. Vědomí, že Bůh může přijmout do svého království i sebevraha, je mi posilou dodnes.

S odstupem času si myslím, že když vás někdo opustí tímhle způsobem, je to dost nepřenositelná zkušenost. Asi bych stejně neudělala nic lépe a jinak.

III. PŘÍBĚH SYNA PAVLA – VYPRÁVÍ MATKA

(Pavel byl zámečník, 26 let, svobodný – krátce po rozchodu s přítelkyní, bezdětný; matka, pracovala v zemědělství a pojišťovnictví, dnes je v důchodu.)

Ke svým dětem a jejich partnerům jsem vždycky měla blízko. Pavel chodil se svou přítelkyní asi pět let, z toho čtyři roky spolu už bydleli u jejích rodičů. Vycházeli spolu moc dobře. To bylo Pavlovi asi 26. Posledního půl roku jsem ale o Pavlově přítelkyni slýchala všelijaké pomluvy, jako že je synovi nevěrná a tak. A pak se Pavel vrátil domů. Moc nemluvil. Věděla jsem, že se něco děje, ale byl pořád pryč. Svěřil se tak maximálně staršímu bráchovi. Pak se mi jednou přiznal, že už něco zkoušel, ale nachytil ho vedoucí v práci. Je to bratr ze sboru, takže mu pomohl najít psychologickou pomoc, ale zřejmě to nezabralo.

Jednou se Pavel domluvil s mladším bratrem, že ho doveze na střelnici a pak na pracovní pohovor. To poslední, oč mě žádal, bylo, abych mu půjčila auto, tedy bráchovi, že tam pojedou spolu. Tam dal na stůl dopis na rozloučenou a obrátil zbraň proti sobě. Když se pro něj bratr vrátil, už tam byla policie.

Ze střelnice se vrátili ostatní synové a zeť. Dcera měla v té době malé děti a byla s nimi doma. Nejdřív jsem to chtěla říct rodině a pak jsem šla k dceři, nechtěla jsem být sama. Netušila jsem, co to se mnou udělá. Propadala jsem panice. Například jsem nesnesla vyšetření u lékaře. Měla jsem dojem, že na mě chce použít nějaké agresivní metody, takže jsem utekla z ordinace.

S rodinou Pavlovy přítelkyně se známe dlouho, jsme vlastně vzdálení příbuzní. Chtěla jsem předejít tomu, aby se to obrátilo proti ní a dalším příbuzným. Snažila jsem se komunikovat „s bývalou tchyní“, ale často jsme naráželi na její představy o pohřbu – byla proti zpopelnění a pak i proti uložení do hrobu. Zdůvodňovala to svou vírou. Pamatuji se, že se snažila agresivně prosadit svou a že mě musel syn často i fyzicky bránit. Doma byl v tu dobu jen ten mladší, starší byl v zahraničí s kamionem. Chvilí trvalo, než se mohl vrátit.

Požádala jsem ještě bratrance, aby mi pomohl s pohřbem. Dlouho jsem se bála, že mě někdo bude chtít tajně medikovat. Že mi nasypou něco do pití. Bála jsem se někde jíst nebo pít.

Na výslech jsme šli celá rodina. Vyšetřovatele jsem znala z doby totality... neměla jsem důvod mu důvěřovat. Odmítla jsem číst spis. Bylo toho na mě moc. Dopis na rozloučenou údajně musel zůstat u spisu. U výslechu ho četli, ale moc jsem to nevnímala. Pavel napsal dopis pro mě a také pro střelmistra, aby ho ochránil před nějakým podezřením ze zavinění. Měl to všechno hodně promyšlené, aby to vyšlo. Vyšetřování ani pitva neprokázaly žádné cizí zavinění, pochybení nebo existenci vážné nemoci či jiného důvodu, než byl uveden v dopise na rozloučenou.

Pohřeb zařizoval bratranec v evangelickém sboru, kam jsme patřili. Vyrojily se různé rodinné problémy a on dokázal odrážet všelijaké útoky, nebo jsem je alespoň nemusela prožívat já.

Pavlův pokoj zůstal dlouho nedotčen. Dodnes – po 15 letech – ještě v domě nacházím jeho věci.

Ve vztazích mi takhle situace připravila spoustu překvapení. Tam, kde jsem oporu čekala nejvíc, se mi dostalo spíše podezření. Možná jen lidi nevěděli, jak se mnou komunikovat, a tak se mi vyhýbali. Zato se jako silná ukázala moje „virtuální“ církev. Jde o společenství, které se vytvořilo na internetu. Kdykoliv jsem se připojila k našemu chatu, někdo tam byl. Často jsem je přistihla, jak si o tom všem beze mě povídají. Také několik lidí z mého okolí se o mě začalo nenápadně starat. Byli to většinou lidé, které bych si sama nevybrala a o kterých jsem třeba ani nevěděla, že jsou věřící.

Bylo pro mě důležité, že mě vytáhli někam ven, kde jsem nikdy nebyla, někam, kde mi to Pavla nepřipomínalo. Taky to otevřelo řadu nevyřešených rodinných problémů. V tu dobu jsem neměla sílu na to, abych je řešila. Potřebovala jsem, aby mi lidé kolem nějak potvrdili, že mít negativní emoce je v takové chvíli v pořádku.

Od smrti mého milovaného strýce jsem nějak vnitřně věděla, jak si vysvětlit, že Bůh připravil těm, kdo ho milují, dobré věci. Nějak jsem porozuměla, co to znamená, že je to něco, co oko nevidělo a ucho neslyšelo. Bylo to tehdy v pohřebním kázání a já tomu prostě uvěřila. Když Pavel odešel a bylo po pohřbu, bylo mi často hrozně smutno. Nechápala jsem, jak mohl Bůh takovou věc dopustit. Proč ho nějak nezachránil? Proč jsme mu nedokázali pomoci? Také od věřících jsem občas cítila takovou němou výčitku nebo opovržení.

Jednou večer byl úplněk a já měla takovou náladu, že jsem se chtěla podívat na místo, kde Pavel s přítelkyní bydleli. Pořád jsem bojovala s myšlenkou, jestli může být můj syn teď s Bohem, když si sám ukončil život. A pak jsem měla takový dojem, že se mě Bůh ptá, zda věřím jen v něj, nebo i jemu samotnému. Tomu, kdo je schopen udržet měsíc a plejády hvězd na obloze, a dokonce stvořit

člověka, který je mu podobný. Prostě Bohu, který byl schopen zařídit, aby to všechno, co je nad moje chápání, fungovalo. Bůh byl schopen zabránit smrti mého syna, ale neudělal to. Tak jsem se s tou situací smířila. Nějak jsem pochopila, že to je všechno vlastně v pořádku.

IV. PĚSTOUNSKÁ RODINA – PŘÍBĚH ALEXE

(Rodina má pět vlastních dětí a pohyblivý počet dalších v pěstounské péči. V době, kdy se odehrál tento příběh, byl Alex (16 let) jedním z dalších pěti pěstounských dětí. Do rodiny byl Alex umístěn ve čtyřech letech. Měl také sourozence mimo pěstounskou rodinu.)

VYPRÁVĚNÍ OTCE PĚSTOUNA

(Asi 20 měsíců od události, otec vystudoval učitelství a několik let byl farářem ČČSH. V době události měl 57 let. Pracoval s manželkou na domácí farmě, kde poskytovali terapeutickou péči dětem s postižením a starali se o děti v pěstounské péči.)

O svém úmyslu ukončit život psal Alex SMS své expřítelkyni, která se s ním nedávno rozešla. Ta ihned volala jednomu z našich dětí a to zas ihned burcovalo telefonem nás. Oba jsme s manželkou byli v práci (což znamená blízko domu, ale prostě zaujati prací...). Ještě pár minut před tím jsem slyšel, jak Alex pracuje s flexou. Když jsme se setkali očima, usmíval se na mě. Telefonát mého vlastního syna, že se šel Alex oběsit do lesa, jsem vzal hned vážně, ale působilo to na mě jako blesk, jako z hororového filmu. Syn běžel do lesa na místo, kde se to mělo odehrát. Chtěl jsem cestou volat záchranku z aplikace, kterou mám v mobilu, ale nějak zlobil signál. Mezitím už na mě volal syn, že bratra našel. Dovolal se na 112 a snažil se postupovat podle pokynů z callcentra. Běžel jsem pro nůž do kotelny a pak za nimi nahoru. Nemohl jsem popadnout dech, dost jsem se zdržel. Syn se snažil bratra nadzvednout, ale byl těžký, nešlo to. Nakonec provaz přerázl. Alex padl na zem bezvládně, křachl jako pytel. Nedýchal, srdce netlouklo. Syn dál komunikoval se záchrankou a já masíroval Alexovi srdce. Záchranka dlouho nepřijížděla. První dorazila policie, záchranka až pak. Záchranářům se „podařilo kluka nahodit“ a nakonec ho vrtulník odvážel jako živého. Alex dýchal, ale byl připojen na přístrojích.

Dalších 24 hodin jsme průběžně dostávali zprávy o jeho stavu. Převáželi ho z oddělení na oddělení. Myslím, že to bylo celé o to horší, když s ním i s námi jednali, jako by ještě žil. Následovaly krevní testy. Nakonec vyšel v nemocnici Alex pozitivní na covid, tak ho dali na infekční JIP. Alexovi to moc nepomohlo, nám to ovšem umožnilo nějak se vyrovnat s celou situací. Alexův mozek od začátku nereagoval na žádné podněty. Pozvali nás, ať se přijdeme rozloučit. Před námi ho byla ještě navštívit jeho sestra a babička. Modlili se a asi vykonali i tzv. křest nouze – laický křest pokropením na nemocniční posteli.

Pak Alexe naposled navštívila naše rodina. Stáli jsme kolem lůžka v ochranných oděvech, které se používaly v nemocnicích během pandemie, připadali jsme si jako ve skafandrech. Přišel podnět k modlitbě za uzdravení. Ale já nevěděl, jak se mám modlit za něco, čemu nevěřím. Jak se mám radovat nad mrtvolou svého děcka, které si vzalo život. Jak hledat útěchu v Bibli, když se někdo oběsí?

Alex byl psychopat, dítě po raném traumatu, vůbec nebyl schopen empatie. Jako by měl jen půl srdce, půl osobnosti. Co by bylo, kdyby to rozchodil? Nedošlo by k něčemu horšímu? Co kdyby ublížil někomu jinému... Po naší návštěvě lékaři odpojili Alexe od přístrojů. Proto má v úmrtním listě jiné datum než den, kdy se oběsil. My ale víme, že byl vlastně mrtvý už tehdy, když jsme ho odřízli. Kříž, který vyráběl jako dárek pro svou sestru, visí na „jeho“ stromě.

Pro křesťana je důležitá naděje shledání, že smrt nemá poslední slovo. Že existuje věčný život s Bohem. Ale mohu se nadít, že se v nebi setkám s někým, kdo si vzal život? Odporuje to většině teologických přístupů, jak je znám.

Modlili jsme se a modlilo se za nás spoustu lidí během toho čtyřiařicetihodinového čekání, ale také ve chvíli, kdy už bylo jasné, že Alex je po smrti.

Během toho, co Alexe oživovali, se modlila i moje žena, přičemž měla duchovní zážitek, vidění, že Alex je v Ježíšově náruči. Po nějaké době nám volal jeden z našich přátel, že přijal od Boha ujištění – skrze biblický verš–, že Alex je v nebi: „*Proč hledáte mrtvého mezi živými*“ (Luk 24:5). Nevěděl nic o tom, jaké vidění moje žena měla. Já jsem měl v noci sen, že sedíme okolo stolu i s Alexem. Cítil jsem obrovskou bolest i intenzivní lásku zároveň. Alex se nám zkroušeně omlouval, že ho to mrzí, že to jinak neuměl.

Dostaly se k nám i zprávy od lidí, kteří se za nás modlili na druhém konci světa. Nebyli to jen křesťané. Někdo za Alexe prováděl tibetský obřad za mrtvé. Vymyká se to mému chápání, přesvědčení, křesťanskému vzdělání... Bůh to ale možná vidí jinak. Když se o téhle události dozvěděl Alexův pokrevní bratr, nesmírně ho to zasáhlo. Nedokázal pochopit, jak je možné, že byl jeho bratr tak důležitý – že zajímá někoho na druhé straně zeměkoule. Hodně ho povzbudilo, když jsme se mu snažili vysvětlit, proč máme jistotu, že se zase s Alexem shledáme. Že bereme vážně Boží zaslíbení z Písma i to, co jsme různě nezávisle na sobě přijali v modlitbách.

Když o tom mluvím, je to pořád živé a bolavé, ale současně vím, že jsem skrze tuto událost nakonec získal něco, co už se neztratí: hluboké ujištění o dobré budoucnosti s Bohem. Že je to ta naděje, kterou mohu posloužit někomu dalšímu. To, co bible říká o odpuštění a věčném životě, je teď pro mě mnohem reálnější, není to jen teorie nebo teologie. Porozuměl jsem nově, co znamená *před tím jsem žil bez zákona hřích ožil a já jsem zemřel* (Římanům 8:9). Mám dojem, že to se naplnilo v synově životě nebo vlastně spíš smrti.

Naše terapeutka nás označila za statečnou rodinu. Prý se s někým takovým ještě nesetkala. Máme naději, ale neznamená to, že nás to nebolí. Žal je něco, čím se musí projít, i když máme útěchu v křesťanské naději, v tom, že smrt nemá poslední slovo. Žal je důležitý. Viděl jsem o tom dobrý film. Sám jsem v tom žalu začal chápat, že Alex musel prožívat ještě větší bolest, než mám já. Horší než mlčení byla pro mě planá útěcha. Zažil jsem takové konejšení slovy, že jsem dobrý otec. Měl jsem v tu chvíli nejen bolest, ale i vztek. Jak to někdo může říct v takovou chvíli? Potřebuji, aby se mnou někdo stál v té bolesti pravdivě, čelil se mnou otázkou, zda jsem měl něco udělat jinak a lépe, zda jsem tomu nemohl zabránit. Bolest ze ztráty nezmizí. Potřebuji si dovolit truchlit, dovolit plakat, s někým, o kom vím, že té bolesti neuhýbá. Jednoduše že je v tom se mnou, že *pláče s plačícími (Řím 12:15)*. Takové společenství jsme potřebovali.

VYPRÁVĚNÍ MATKY

(Matka měla v životě zkušenost s omamnými látkami, v mládí žila několik let v komunitě narkomanů ve squatech v kanalizaci. V té době a v tomto prostředí se jí narodilo první dítě a asi ve 20 letech odevzdala svůj život do Božích rukou a rozhodla se přijmout důsledky svého rozhodnutí, mimo jiné vyhledáním odborné pastorační pomoci. Poté, co byla zbavena závislosti, se rozhodla své dřívější zkušenosti zúročit službou druhým. Vystudovala ETS. V době události jí bylo 45 let.)

Měli jsme pracovní návštěvu. Takový normální den a najednou slyším, jak mě manžel volá, tak nějak hystericky, pak jak děcka řvou, že Alex se oběsil. Následovalo popření – to není pravda, co je to za nesmysl... Sama jsem byla traumatizované dítě. Když se něco takového děje, vnitřně ztuhnu, nemám emoce, jako by mě někdo vypnul. Pak na mě děti volaly, ať na to místo nechodím, že nesmím v tom stavu syna vidět. Byl modrý, pěnu u úst i u uší. Tak jsem se začala modlit. Měla jsem vidění – něco jako sen v bdělém stavu. Nejprve se na nás řítilo něco ohavně černého jako temný mlžný mrak, jako smrt. Pak jsem viděla Ježíše, jak bere syna do náručí a tiskne k sobě. Naděje, vzkaz přímo od Boha. Pak policie, záchranka, vrtulník.

Nikdo se na mě ani nepodíval, nepředstavil, neřekl, co se se synem dělo a co se bude dít teď. Bolí ho něco? Bolel ho ten „konec“? To se mi pořád vrací, taková divná a jakoby nelidská automatická komunikace. Syna odvážel vrtulník jako živého, proto nepřijel nikdo z krizové intervence, která by nám ihned pomohla. Čekali jsme. Ale já jsem potřebovala informace. Necítila jsem z toho žádnou empatii a zájem. Připadalo mi to v té chvíli hodně neprofesionální. Potřebovala jsem s někým znovu procházet všechno, vteřinu po vteřině. Potřebovala jsem se ujistit, že jsem nic nezavinila. Sejmout ze sebe vinu, zastavit to pořád se opakující: co by bylo, kdyby... A lidé kolem nevěděli, jak se k nám chovat. Křesťanští přátelé, kteří v té době u nás bydleli, stáli celou dobu opodál a dívali

se. Cítila jsem z nich odsouzení. Do jejich teologie se Boží milost pro sebevraha nevešla. Po nějaké době jsme se rozešli, odstěhovali se. Jevilo se nám, že stejně nezastávají funkci, na které jsme se na začátku spolupráce domluvili.

Hodně se s manželem zabýváme studiem raných traumat, protože do pěstounské péče často přijímáme různě postižené děti. V tomto směru poznání hodně pokročilo. Už se ví víc o tom, jak reaguje na traumata lidské tělo, jak sčítá rány. Jaká autoimunitní onemocnění se tím rozbíhají. Máme v pěstounské péči některé takto postižené děti. Alex byl jeden z nich, měl náročnou povahu. Nebyl schopen normálně fungovat ve vztazích. Byl vznětlivý a často narušoval fungování celé rodiny. Všechno se točilo okolo něj.

Když jsme si přiznali, že je to nevratný konec, že už se Alex do života nevrátí, ulevilo se nám, celé rodině i jeho bývalé přítelkyni. Učili jsme se přiznat si tu úlevu i tu bolest.

V takových situacích platí: když chceš pomoci, udělej to. Nebyli jsme s to volat příbuzné, přátele... Potřebovali jsme, aby se o nás někdo staral prakticky. Aby nám uvařil, pomohl s hospodářstvím. Potřebovali jsme, aby to někdo s námi nesl, osobně v rozhovorech i ve společenství. To se nakonec díky Bohu alespoň zčásti podařilo. Jsme členy malého křesťanského sboru, kde se schází pár rodin, většinou také pěstounských. Nemuseli jsme řešit existenční potíže, finance okolo pohřbu a podobné praktické věci. Po nějaké době jsme zjistili, že náš duchovní neví, kterému z našich dětí se to vlastně stalo. To nás opravdu ranilo, neboť ve sboru nás není mnoho... Také jsme s manželem sloužili na sboru...

Jako rodiče pěstouni jsme ten samotný fakt smrti prožili v Boží blízkosti, ale následky řešíme už víc jak rok a půl. Náš vlastní syn, který se snažil pomoci Alexovi jako první, celou událost ještě nezpracoval. Často na bráchu vzpomíná a hodně si ho idealizuje. To rodinu dost rozděluje.

Sami jsme o tom potřebovali a vlastně pořád potřebujeme mluvit. Když se něco takového stane, je potřeba k té komunikaci a aktivní pomoci lidí povzbudit a nečekat, až si o ni postižení řeknou sami. Také je nutné se smířit s místem, kde se to stalo, s lidmi, kterých se to týká. My jsme se modlili s bývalou Alexovou přítelkyní a vyprošovali jsme pro ni, aby se mohla znovu zamilovat.

Zajímáme se víc o duchovní následky raných traumat, ale i takových rodinných tragédií, jako je sebevražda. Z odborné literatury zjišťujeme, že některé zážitky způsobí nezvratné změny ve fungování „systému“ duše člověka. Dá se říct, že jsme z té naší rodinné tragédie získali i jistý druh požehnání, poznání a porozumění, ale hlavně hlubší jistotu, že ani taková věc se nevymkla Bohu z rukou a neoddělí nás od Jeho lásky.

V. PŘÍBĚH STARŠÍ SESTRY NATALIE VYPRÁVÍ BRATR

(Natálie studovala vysokou školu. V době události měla necelých 22 let. Rozhovor se odehrál v kostele, kde se před lety konal Natáliin pohřeb.)

Sestra měla kolem sebe plno lidí. Přátelila se s děvčaty z církve, která se připravovala na misi. Zpráva přišla náhle. Sestra psala diplomovou práci na VŠ, proto jsme ji nepostrádali.

Skočila do propasti na jižní Moravě. Když jsme pak objevili její deník, mobil a notebook, našli jsme tam fotografie toho místa a také dopis na rozloučenou. Měla ho hned na ploše, abychom ho našli. Psala, ať si nic nevyčítáme. Měla vše naplánováno tak, aby to vyšlo. Nechtěla pomoc. Až zpětně nám došlo, že se v poslední době chovala divně. Nebyla ve své kůži, odcházela ze společnosti, kterou měla jinak ráda.

Smutnou zprávu nám oznámili dva policisté, muž a žena. Nejprve hovořili s otcem, pak přišli za námi ostatními do kuchyně. Muž byl věcný, žena jednala velmi citlivě a empaticky. Dokonce nás objala.

S otcem jsme se vypravili za další částí rodiny, abychom se domluvili, že se musíme držet pospolu. Matka a sestra tu zprávu přijaly hodně emotivně. My s otcem jsme byli uzavřenější. Otec byl dřív hodně praktický a často nám dával najevo, jakou má pro něj cenu naše zdárné studium. Nikdy s námi do sboru nechodil, ale nikdy ani nebyl proti tomu, abychom tam chodili my. Když jsme jeli k rodině, celou cestu jsem se modlil. Asi nikdy jsem se ještě nemodlil tak intenzivně a tak dlouho.

Pohřeb se konal v kostele pouze pro užší rodinu. Rakev byla otevřená. takže se nám naskytl hrozný pohled. Bylo vidět, že sestra je hodně potlučená. S mladší sestrou jsme vybírali hudbu. Takovou nadějnou, ne smutnou. *Always look on the bright side of life* – Hine ma tov – tedy to, co měla Natka ráda.

V prostorách sboru se konalo rozloučení později, a to pro větší společnost, pro známé a přátele. Přišlo tam hrozně moc lidí. Sestra měla dar spojovat lidi dohromady. To bylo vidět i v tuhle chvíli. Bylo tam spoustu jejích spolužáků, ze střední i z vysoké školy. Lidé ze sboru, z Royal Rangers, ze Zušky. Natalie nechala za sebou hlubokou brázdu. Hodně lidí mělo na co vzpomínat.

Hodně jsem ocenil způsob, jakým pastor vedl celé rozloučení. Byl hodně empatický, ale nebyl jen ponurý, udržel i určitou formu humoru. Ze začátku jsem asi reagoval podobně jako otec. Když nám lidi kondolovali, byli jsme divní, jako by se nic nestalo. Chtěli jsme se rychle zbavit těch vzpomínek. Používali jsme hodně černý humor. Po nějaké době se otec změnil, a to i jeho přístup ke sboru a k lidem v něm. Začal se s některými přátelit. Otevřel se, začal přiznávat své pocity.

Po té události jsem střídavě chodil a nechodil do školy. Myslím, že ředitelka zařídila, aby se o tom se mnou ve škole nikdo nebavil. Pár týdnů jsem se držel,

pak jsem se zhroutil. Nemohl jsem vydržet ani sám se sebou. Měl jsem vztek na otce, který na nás vždycky tlačil, abychom úspěšně studovali. Vinil jsem ho za ten tlak. Měl jsem dojem, že to napětí mělo na sestřině rozhodování svůj díl. Nevšiml jsem si, že by někdo ze sboru nebo z přátel sestru za sebevraždu odsuzoval. Ale já jsem v sobě tohle naštvání měl.

Viděl jsem to jako sobecké jednání, ale to jsem si uvědomil až při rozhovoru s jedním rýpalem. Asi jsem si to nechtěl dřív přiznat. Jako bych musel žít znovu od začátku. Taková černá šmouha na životě najednou. Cítil jsem spoustu nejistoty.

Bylo dost lidí, kteří byli ochotní se mnou trávit čas. To bylo důležité. Ale já jsem potřeboval něco víc než pomoc. Všichni se snažili, ale ne se všemi jsem si byl blízký.

Začal jsem chodit na terapii k věřící psycholožce. Pomohla mi najít směr. Ale zásadní změna nastala, až když mi přátelství nabídl jeden bratr ze sboru. Potřeboval jsem vztah. Oboustrannou otevřenost. Hodně se bavíme o duchovních věcech, o Bibli, modlíme se. Je o něco mladší než moji rodiče, ale naše přátelství je rovnocenné. V některých duchovních věcech jsem vlastně jako jeho učedník. Ten bratr má vážně nemocnou manželku i dceru, a přesto se umí radovat ze života, z víry a z Boha. Jeho žena vydrží na nohou sotva pár hodin za den. A těch pár hodin klidně věnuje pečení koláče, který mám rád. Je to druh lásky a přijetí, který jsem potřeboval.

S odstupem vidím, co se se mnou v souvislosti s takovou ranou všechno stalo. Jsem schopen cítit lásku a dávat. Může Bůh takovou věc použít? Ano, jsem si Jím daleko jistější, Jeho přítomností v mém životě. Je sebevražda dobré řešení? Bůh ví... Nespolehám na svoje intelektuální schopnosti. Ale zatím úplně nevím, jak by si Bůh přál, abych to viděl.

5.2 HLAVNÍ RYSY PŘÍBĚHŮ VE ČTYŘECH ČASOVÝCH ÚSECÍCH

1. Okolnosti bezprostředně předcházející suicidálnímu jednání.
2. Přijetí zprávy a faktu úmrtí.
3. Přípravy pohřbu, pohřeb a poslední rozloučení.
4. Doba vyrovnávání se pozůstalých se ztrátou od pohřbu po současnost.

5.3 PROŽÍVÁNÍ JEDNOTLIVÝCH ÚSEKŮ POZŮSTALÝMI

1. Okolnosti, které bezprostředně předcházely sebevraždě hodnotí pozůstalý ve všech fázích smířování se s touto ztrátou. Některá fakta se dozvídá

postupně nebo si je postupně uvědomuje, popřípadě zjišťuje při nalezení dopisu na rozloučenou, čtení zápisků a deníku zemřelého, při vyšetřování nebo po pitvě. Jsou k tomu, aby se vyrovnal se situací, důležitá a mají dopad na to, jak na celou událost nahlíží.

2. Způsob, jakým byla zpráva o smrti předána, hodnotí podrobně všichni pozůstalí. Zejména jim zůstává v paměti jednání těch, kteří mají jednat jako profesionálové a od kterých přirozeně očekávají v této situaci pomoc. Jedná se o lékaře, záchranáře a vyšetřovatele. (Případně se může jednat i o duchovního. Taková situace ale v uvedených příbězích nenastala.) Ve výše uvedených vyprávěních můžeme nalézt minimálně dvě protichůdná jednání. V případě pěstounské rodiny nebyla připravena krizová intervenční skupina, což způsobilo prohloubení traumatu u přítomných pozůstalých. Vzhledem k intenzitě zásahu a s ohledem na fakt, že byla přivolána pomoc k pokusu o sebevraždu otevřeně, zřejmě muselo dojít k profesnímu pochybení, kterému by se dalo předejít lepší připraveností mezioborové spolupráce. V případě nálezů mrtvého v propasti bylo předání zprávy policií naopak provedeno profesionálně, což rodina ocenila.
3. Pozůstalí nevzpomínají na přípravy pohřbu a posledního rozloučení příliš podrobně. V příběhu sebevraždy starší sestry Natálie, pozůstalý spolupracoval na výběru hudby pro pohřební shromáždění. V příběhu sebevraždy syna Pavla byla matka vystavena rodinným pŕtčkám. Takové situace jsou ale obvyklé i v případě jiných ŕmrtí. Během přípravy na pohřeb jsou většinou pozůstalí v kontaktu s duchovním a pohřební službou, kteří jsou pro takovou práci vyškoleni a mají v ní bohaté zkušenosti. Pro tuto časovou etapu tedy není nutné vyhledávat potřebné chybějící principy či pravidla.
4. Vyrovnávání se se sebevraždou blízké osoby po zbytek života, délka procesu a intenzita prožívání jsou velmi individuální záležitosti. Ničí ztrátu nelze prožívat zástupně a hloubka smíření není měřitelná. Všichni pozůstalí v našich příbězích zmiňují nutnost rozhovoru ve skutečném přátelství. Hodnotí důležitost společenství výš než pomoc profesionálních terapeutů. Vysoce si cení schopnosti o tématu otevřeně hovořit a neposuzovat důvody a způsob ukončení života.

6 STANOVISKA ČESKÝCH CÍRKVÍ K SEBEVRAŽDĚ A K POHŘBU OSOBY PO DOBROVOLNÉ SMRTI

6.1 KATOLICKÝ PŘÍSTUP

Současný etický soud nad dobrovolným ukončením života se zejména v kontextu církevního práva přiklání k mírnějšímu hodnocení tam, kde se připouští, že suicidant nejednal zcela ze své svobodné vůle, ale že jeho rozhodnutí bylo zásadně ovlivněno duševní chorobou. Hodnotí nikoliv čin a jeho motiv, ale stupeň odpovědnosti za něj. Katolický katechismus formuluje stanovisko k sebevraždě v článku věnovaném pátému přikázání takto:

„Každý je odpovědný za svůj život před Bohem, který mu jej dal. On také zůstává jeho svrchovaným pánem. Život máme přijímat s vděčností a ochraňovat jej k jeho cti a ke spáse svých duší. Jsme správci, a ne vlastníky života, který nám Bůh svěřil. Nedisponujeme jím.

Sebevražda se přičí přirozenému lidskému sklonu zachovat si svůj život a udržet jej i nadále. Závažně odporuje správné lásce k sobě. Zároveň je to urážka lásky k bližnímu, protože nespravedlivě láme svazky solidarity s rodinným společenstvím, s národní i lidskou společností, vůči nimž máme závazky. Sebevražda je proti lásce k živému Bohu.

Je-li sebevražda spáchána s úmyslem dát příklad, především mladým, pak je i těžkým pohoršením. Úmyslná spolupráce na sebevraždě se přičí mravnímu zákonu. Těžké psychické poruchy, úzkost nebo nadměrný strach ze zkoušky, z utrpení nebo z mučení mohou odpovědnost sebevraha zmenšit.

Nad věčnou spásou osob, které se usmrtily, se nemá zoufat. Bůh jim může dát příležitost pro spasitelnou lítost cestami, které zná jen on sám. Za osoby, které si sáhly na život, se církev modlí.“³²

Katechismus katolické církve tedy žádnou formu sebevraždy nepovažuje za přijatelnou. Jakékoliv sebepoškození považuje za porušení přirozeného zákona, který je dán všem rozumným bytostem. Připouští ale takové psychické stavy, kdy člověk ztrácí částečně odpovědnost za své jednání.

---

³² KATOLICKÝ KATECHISMUS, článek 2280–2284, Česká biskupská konference, Praha 1995, s. 384. URL.: <http://web.katolik.cz/feeling/library/KKC.pdf>

Na konkrétní dotaz ohledně pohřbu sebevraha nalézáme odpověď na diskusním fóru stránek www.katolik.cz. Pro úplnost uvádím celé znění včetně původního dotazu:

Otázka: *Zajímá by mne současný oficiální postoj církve k otázce pohřbívání sebevrahů. Případně lidí s odlišným politickým názorem (komunista). Mé známé se údajně stalo, že jí kněz odmítl pohřbít (dospělého) syna, který spáchal sebevraždu s tím, že v místní vesnické kapli pohřeb nevystrojí a mají ho nechat spálit v okresním městě. Je to postoj církve, nebo názor pana faráře? Děkuji.*

Odpověď: *Politický názor po smrti už nehraje roli, stejně pak už nemůžeme k volbám. Pokud se týká sebevraždy, je to složitější. V církvi to tak dlouhý čas platilo, že sebevrahům nemohl být vystrojen katolický pohřeb, protože sebevražda je těžký hřích, po němž už není možné se s církví smířit. Dříve se také vyučovalo, že zemřít ve stavu těžkého hříchu (což je případ sebevrahů, ale i lidí kteří před smrtí nestihnou přijmout svátosti) znamená jít do pekla, protože možnost k nápravě má člověk jenom po čas pozemského života. Současná teologie se ale čím dál více přiklání k názoru, že při onom setkání s milosrdným Ježíšem „ve smrti“, dá Bůh člověku ještě poslední šanci. Důstojný pohřeb pak nepotřebuje na prvním místě nebožtík, ale ti, které po sobě zanechal. Odmítnutí pohřbu je necitlivé a zbytečně zasazuje další ránu těm, pro které byla velikou ranou ona tragédie.*

Před pár desítkami let, v převážně katolické společnosti, mělo takové gesto řekněme výchovný charakter – řeklo výmluvně všem, kteří by mohli o sebevraždě také jednou uvažovat, že to opravdu není řešení a jaký je postoj církve k této tak hloupé myšlence. V sekularizované společnosti ale už odmítnutí pohřbu jistě nemá ten stejný význam. Ať se nám to líbí nebo ne, většině lidí v ČR je dnes celkem jedno, co si církev myslí a v co věří. Takže jediný, koho se takové rozhodnutí dotkne, je truchlící rodina.

*Výjimkou samozřejmě je, pokud zesnulý nebyl věřícím katolíkem. Katolický pohřeb je pro věřící. Místní hřbitov by ale měl být otevřený všem, i pokud by se rozlučkový obřad konal někde jinde, nebo pokud by se radnice s farností domluvila na nějakém možném řešení, kde by třeba na katolické půdě pohřeb vykonal zástupce obce.*³³

Ačkoliv katolický přístup se netýká přímo našich příběhů, považuji jeho zveřejnění za velmi důležité. Ke katolické církvi se totiž hlásí mnoho lidí víru nepraktikujících, ale v případě krize nebo přímo setkání se sebevraždou je pro ně nejsnazší se o radu a pomoc, případně o uspořádání církevního pohřbu právě na tuto církev obrátit. Z hlediska nepoučené ateistické veřejnosti je také často katolický přístup tím, po čem se ptají ze všeho nejdřív.

---

³³ KATOLÍK. Otázka. In: *Katolik.cz* [online]. 10. 4. 2009 (cit. 2022-07-07). URL: <http://www.katolik.cz/otazky/ot.asp?ot=4010>

Za cenné také považuji zveřejnění samotné diskuse. Oproti katechismu připouští církevní představitel v odpovědi několik změn v postojích církve k otázce pohřbu sebevrahů. Zdůvodňuje dřívější „výchovný“ přístup a uznává jeho dnešní nepoužitelnost. Zejména se ale zastává práva pozůstalých, kterých se především jednání církve dotýká.

6.2 PROTESTANTSKÝ PŘÍSTUP

Většina církevních společenství má na svých webech a venkovních nástěnkách stručné informace, jak se zařídit v různých životních situacích. K těmto situacím přirozeně pohřeb patří.

Z příběhů, které jsem uvedla, ale i z další praxe je patrné, že v případě pohřbu suicidanta je celá záležitost o poznání citlivější a vyžaduje velmi diskrétní a profesionální přístup.

S touhou uvést do své práce příklady povzbuzujících přístupů jsem se pokusila vyhledat v elektronických prezentacích křesťanských sborů rozličných struktur a denominací stanoviska, podle nichž by zájemci o pohřeb suicidanta mohli volit vhodné a důstojné prostředí s předpokladem porozumění jejich potřebám.

Na otázku, zda by církve mohla posloužit pohřbem v případě dobrovolné smrti, mi odpověděli představitelé sedmi církví (předsedové rad církví, zástupci pro církevní nauku apod). K výběru dotázaných denominací mi posloužila svědectví pozůstalých, kteří se se sebevraždou blízké osoby setkali a jejichž vyprávění jsem v této práci uvedla. V těchto církvích byli členy buď samotní suicidantů, nebo příbuzní a pozůstalí, kteří příběh vyprávěli.

V případě *Českobratrské evangelické církve* a *Evangelické církve metodistické* jsem do tabulky mohla uvést údaj vyplývající z jejich církevních řádů a bohoslužebných knih. Další informace jsem získala z přímé elektronické komunikace s vedením těchto denominací.

6.3 STANOVISKA CÍRKVÍ K POHŘBU OSOBY PO SEBEVRAŽDĚ

Název	Zkratka	Počet členů (2021)	Stanovisko	Poznámka
APOŠTOLSKÁ CÍRKEV	AC	4958	Naše církev takové stanovisko písemně vypracované nemá.	Odpověď na e-mailovou korespondenci s vedením církve
CÍRKEV BRATRSKÁ	CB	10762	... žádné oficiální stanovisko nebo postup, jak jednat v takovém případě, nemáme... necháváme to na zvážení konkrétního pastora...	Taktéž
CÍRKEV ČESKOSLOVENSKÁ HUSITSKÁ	CČSH	23610	Pohřby zesnulých v důsledku sebevražděného jednání se vždy v naší církvi konaly... viz nyní používaná agenda, sekce pohřby – sebevražda.	Taktéž
ČESKOBRATRSKÁ CÍRKEV EVANGELICKÁ	ČCE	32577	... církev koná službu při pohřbech sebevrahů...	Vyjádřeno v bohoslužebné agendě v sekci o pohřbu
EVANGELICKÁ CÍRKEV METHODISTICKÁ		896	... odsuzování lidí, kteří se dopustili sebevraždy pokládáme za nespravedlivé...	Stanovisku věnují církevní řády zvláštní oddíl
JEDNOTA BRATRSKÁ	JB	1257	My žádné oficiální stanovisko k této problematice nemáme.	Odpověď na e-mailovou korespondenci s vedením církve
CÍRKEV KŘESŤANSKÁ SPOLEČENSTVÍ	KS	2306	Stanovisko k tomu církev ani náš sbor nemá. Obecně ale mohu napsat, že bychom pohřb neodmítli.	Taktéž

Zde uvádím další podrobnosti, které se nacházejí v oficiálních dokumentech některých denominačních uskupení, která působí v České republice.

a) Českobratrská církev evangelická

Agenda ČCE vyjadřuje postoj k pohřbu po dobrovolném ukončení života, který zní takto:

„Se zvláštním pastýřským zřetelem koná církev službu při pohřbech sebevrahů. I když pokládáme sebevraždu za hrozný čin, musíme mít na paměti, že je výsledkem selhání životních sil z nejrůznějších příčin. Zároveň na takovou smrt nemůžeme hledět bez vědomí promarnění vlastní odpovědnosti za nešťastného bližního.

Kázání evangelia o Vzkříšeném se nemůže dít bez misijního zřetele a dopadu, i když misijnost není při pohřbu hlavním záměrem. Záměrem je posílit víru ve vzkříšení a potěšit zarmoucené.“³⁴

b) Evangelická církev metodistická

K otázce sebevraždy a pohřbu suicidantů se takto podrobně vyjadřují řady ECM: *„Jsme přesvědčeni, že sebevražda není způsobem, jak ukončit lidský život. Často je sebevražda výsledkem neléčené deprese nebo neléčené bolesti či utrpení.*

Církev je povinna dbát o to, aby všichni lidé měli přístup k potřebné duchovní a lékařské péči a k léčbě v situacích, které vedou ke ztrátě sebedůvěry, sebevražedným myšlenkám a/nebo přání po sebevraždě za lékařské asistence.

Povzbuzujeme církev, aby zajistila výchovné programy, kde by se probíraly biblické, teologické, sociální a etické otázky, týkající se smrti a umírání, včetně sebevraždy.

Teologické semináře Evangelické církve metodistické by se také měly zaměřit na otázky smrti a umírání, včetně sebevraždy.

*Křesťanský pohled na sebevraždu začíná důrazem na víru, že nic, ani sebevražda, nás nedokáže odloučit od Boží lásky (Ř 8,38n).*³⁵

Proto je nám líto, že jsou odsuzováni lidé, kteří se dopustili sebevraždy, a pokládáme za nespravedlivé, že jejich rodiny a přátelé jsou často vystaveni potupě.

Povzbuzujeme kazatele a sbory, aby se zabývali tímto tématem v kázáních a při vyučování. Vybízíme kazatele a sbory, aby se pastoračně věnovali ohroženým, těm, kteří přežili a jejich rodinám, a rodinám, které ztratily

---

³⁴ AGENDA. *Českobratrské církve evangelické I.* Praha: SR ČCE, 1983, s. 156.

³⁵ *ŘÁD EVANGELICKÉ CÍRKVE METODISTICKÉ* [online]. Praha: Evangelická církev metodistická, 2018, s. 76 (cit. 2022-07-07). URL: http://www.umc.cz/images/dokumenty/d-ECM-2018-_dvojstrany.pdf

milovanou osobu sebevraždou, a aby se vždy snažili odstranit potupné znamení související se sebevraždou. Církev odmítá asistovanou sebevraždu a eutanazii.“

c) Církev československá husitská

Základy víry CČSH zapovídají sebevraždu jako přestoupení pátého respektive šestého přikázání v článku 257 a 258:

„Jak zní šesté přikázání? Šesté přikázání zní: Nezabiješ (Ex 20,13). Jaký je smysl šestého přikázání? V šestém přikázání si Pán Bůh vyhrazuje život každého člověka pro sebe a prohlašuje za hřích vraždu, sebevraždu a válku.“³⁶

6.4 ZÁVĚR ŠETŘENÍ POSTOJŮ CÍRKVÍ K POHŘBU SUICIDANTŮ

Přestože církve vesměs sebevražedné jednání odsuzují, shodně vnímají potřebu pastýřské péče pozůstalých a přijímají závazek zvěstovat křesťanskou naději. Otázka církevního pohřbu se řeší rozdílně s ohledem na církevní příslušnost a znalost okolností suicidia.

7 PROBLÉMY POZŮSTALÝCH PO SEBEVRAŽDĚ BLÍZKÉ OSOBY A JEJICH ŘEŠENÍ V PASTORACI

7.1 ETICKÝ A TEOLOGICKÝ PROBLÉM

Kde a jakým způsobem může pozůstalý hledat odpovědi na své teologické a etické otázky a otázky týkající se zdravotního stavu zesnulého? Jak a kde může pozůstalý usilovat o církevní pohřeb zesnulého?

Pozůstalí vyslovují vážné obavy ohledně ztráty naděje na spásu zesnulých po sebevraždě. Současnou teologickou pozici svého církevního prostředí neznají nebo ji nereflektují, popřípadě ji nemohou znát, protože nebyla jasně artikulována. Tam, kde je taková pozice jasně vyslovena, zápasí s nedostatkem informací o duševních dispozicích zesnulého v době suicidia. Pozůstalý rovněž hledá informace ohledně prožívání okamžiku smrti. Chce vědět, kdy nastala, zda byla bolestivá atp.

Pozůstalí prochází modlitebním zápasem a v odpověď na jejich žal a nouzi je Bůh utěšuje skrze svědectví souvěrců, ale také přímo skrze oživení Božího slova a skrze duchovní dary, vidění a sny. Ani v jednom z našich příběhů pozůstalí

---

³⁶ ZÁKLADY VÍRY CČSH SE STRUČNÝM KOMENTÁŘEM [online]. Praha: Blahoslav, 2014, s. 112 (cit. 2022-07-07). URL: https://www.cesh.cz/dokumenty/2105-zakl_viry_web.pdf

nesdíleli své duchovní prožitky s církevní autoritou, u které by mohli najít oporu a vysvětlení. Častěji jim ke sdílení posloužilo širší společenství věřících, ve kterém alespoň z části našli porozumění.

Řešení eticko-teologických otázek je třeba se věnovat v přípravě duchovních, pastoračních pracovníků a presbyterů. K lepšímu porozumění některých otázek pomohou zejména ekumenické vztahy a sdílení zkušeností s těmi, kdo již řešili podobné situace. Pastorační péče ani v případě, když se pastorační pracovník setká s dobrovolnou smrtí, nemusí být naplněna smutkem a zoufalstvím. Sdílení svědectví a osobní zkušenosti s Boží láskou mají nenahraditelnou úlohu.

Za nejefektivnější pastorační nástroj, který by mohl vyřešit problém v této oblasti, tedy považují vyhledávání otevřeného rozhovoru ve vlastním společenství i v široké ekumenické církevní rodině a doporučení dostupných médií a knih k problematice suicidia.

Inspirací pro řešení problému tohoto typu nám může být mimo jiné projekt Pastorce bílé soboty: „*Tišňová pastorec (Notfallseelsorge) je pastorec při náhlé smrti. Působí až tehdy, když událost nastala, tedy často teprve tehdy, kdy už lékař (záchranné služby) konstatoval smrt. Tím se tišňová pastorec liší od toho, co se děje v hospicovém hnutí a v pastorační péči o umírající lidi. Tišňové pastorec jde spíše o to, aby se zaměřila na účinky náhlé smrti na pozůstalé.*“³⁷

7.2 PSYCHOLOGICKO-SOCIÁLNÍ PROBLÉM

Jak se může pozůstalý chránit před stigmatizací podezříváním a jak se má vypořádat s pocitem vlastní viny? Jak má jednat se svými často ambivalentními pocity ohledně smrti zesnulého, pocity ztráty i úlevy zároveň?

Pozůstalý zkoumá své jednání vůči zesulé osobě, k čemuž ho inspiruje bezprostřední okolí, ale i skutečnost vyšetřování násilného činu. Potřebuje získat jistotu odpuštění na teologické i psychologické rovině, a to nejen díky profesionální pomoci (duchovní, psycholog), ale i v přirozeném prostředí (církev, zaměstnání, škola, rodina). Pocit hluboké ztráty střídají nálady plné hněvu a obviňování vůči sobě, okolí, samotnému suicidantovi, ale i Bohu. Toto své prožívání není zpravidla pozůstalý schopen správně interpretovat. Má obavy o své duševní zdraví a duchovní orientaci.

Psychologickou a psychiatrickou pomoc nelze odkládat ani nahradit duchovní péčí. V řadě zemí existuje přímá spolupráce mezi duchovními, psychology a psychiatry, kteří se pak podílejí na pastorační pomoci. V našich podmínkách funguje mezioborová spolupráce v krizových centrech zaměřených

---

³⁷ MÜLLER-CYRAN, A. Tišňová pastorec: pastorec Bílé soboty. *CARITAS E VERITAS* [online]. 2012, 2(1), 12–17 (cit. 2022-07-07). URL: https://www.caritasetveritas.cz/cz/artkey/cev-201201-0003_tisnova-pastorec-pastorec-bile-soboty.php

například na drogově závislé apod. Pacienti psychiatrických a psychologických ambulancí jsou také členy křesťanských komunit. Péči o jejich začlenění do společenství je třeba věnovat zvýšené úsilí. V České republice se touto problematikou zabývají některé aktivity České evangelikální aliance (ČEA) a Asociace pro dialog křesťanství a psychologie (DKP).

7.3 PASTORAČNĚ PRÁVNÍ PROBLÉM

Jaké povinnosti pozůstalému kvůli smrti blízké osoby vznikly, obzvláště jsou-li některé vázány na způsob smrti?

S každým úmrtím jsou spojeny povinnosti pozůstalých osob, které se váží na okolnosti smrti (pitva, vyšetřování, úmrtní list), jednání s tělem zesnulého (pohřeb a uložení ostatků), majetkoprávní vyrovnání (spořádání dědictví, vyrovnání dluhu, vztahy s příbuznými, se školou, se zaměstnavatelem atp.). Jednání, kterým je pozůstalý vystaven, jsou mentálně náročná a vyžadují určitou intelektuální zainteresovanost.

První pomoc lze nalézt u vyškolených sociálních pracovníků, kteří jsou rovněž členy církve. Takoví lidé ale nejsou ve všech společenstvích, a proto bude třeba je aktivně hledat. Ochotné jedince pak žádat o sdílení zkušeností a vytvořit podmínky pro školení dalších zájemců. I v řešení pastoračně-právních problémů bude namísto především vstoupit do otevřené komunikace (i mimo vlastní církevní prostředí) o těchto problémech, a to dříve, než bychom jim sami museli čelit.

8 ZÁVĚR

Otázky v oblasti psychologické a právní mohou nalézt smysluplnou odpověď v duchovním provázení farářů, pastoračních pracovníků i laiků, ale především uprostřed společenství církve.

Důležitým pravidlem křesťanské pastýřské péče je poctivý přístup k etickým a teologickým závěrům, ale i k duchovním zážitkům nebo zjevením a k prožívání Božího jednání, které zdaleka nelze vykázat jen do prostředí letničních, na duchovní dary zaměřených společenství. Utěšování běžnými konvenčními způsoby je neefektivní a na hranici únosnosti z hlediska etiky i psychologie. Falešná naděje nepomáhá. Kategorické soudy nám lidem nepřísluší. Na otázku, zda člověk po sebevraždě může být spasen, si můžeme odpovědět veršem z Písma (Mt 19:26): „*U lidí je to nemožné, ale u Boha je možné všechno.*“

Přestože k jednoznačnému stanovisku v otázce suicidia křesťanská církev ještě nedospěla, naději na spásu suicidanta a jeho věčný život s Bohem lze nalézt

na obou březích teologického spektra, které jsme zkoumali. V případě katolické reflexe se naděje na spasení zesnulého zakládá zejména na víře v moc přímluvné modlitby za zesnulého, které se dnes s ohledem na současné objevy medicíny ohledně duševních nemocí, jež vedou k dobrovolnému ukončení života, připouští. Je to naděje v Boží milost a milosrdenství, i když zakotvená v jiných aktech víry, než jak je tomu na protestantské straně.

V evangelickém a evangelikálním prostředí se mohou věřící posilovat v křesťanské naději díky Božimu odpuštění, které podle této tradice zaslubuje víra ve Spasitele a v jeho zástupnou smrt na kříži, jež je dostatečnou obětí za jakýkoli hřích, tedy i sebevraždu.

9 POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA

1. AGENDA. *Českobratrské církve evangelické I*. Praha: SR ČCE, 1983.
2. AURELIUS, A. *O Boží obci*. Praha: Vyšehrad, 1950.
3. BLÁSQUEZ, N. Die traditionelle kirchliche Morallehre über den Suizid. *Concilium*. 1985, 21(3), 205–212.
4. BONHOEFFER, D. *Etika*. Praha: Kalich, 2007.
5. HAVRÁNEK, A. *Křesťanská etika*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1971.
6. KUBEŠ, M. *Křesťanská etika; Joseph Fletcher a Dietrich Bonhoeffer*. Praha 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, Institut ekumenických studií Univerzity Karlovy.
7. MASARYK, T. G. *Sebevražda hromadným jevem společenským*. Praha: Masarykův ústav Akademie věd ČR, 2002.
8. PLATÓN. *Faidón*. Praha: Oikoymenh, 1993.
9. ROZSYPALOVÁ, P. *Náboženské přístupy k sebevraždě*. Brno, 2014. Bakalářská práce. Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy.
10. SPISAR, A. *Ethika v duchu církve československé*. Praha: Blahoslav, 1948.
11. TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*. Brno: L. Marek, 2002.
12. TINKOVÁ, D. *Bez zpěvu a bez zvonění*. Praha: Argo, 2021.
13. TURECKÁ, J. *Pohřeb a truchlení v judaismu*. Praha, 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy.
14. VORÁČEK, F. *Možnost života, Otázky kolem sebevražd*. Praha: Naše vojsko, 1967.
15. VIEWEGH, J. *Sebevražda a literatura*. Brno: Psychologický ústav AVČR, 1996.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

1. AKVINSKÝ, T. *Teologická Suma* [online]. Praha: Edice Krystal (dominikánská), 1937, ot. 64, čl. 5 ad 2 (cit. 2022-07-07). URL: [http://followers.thenet.cz/Punkers-4Punkers/!!eBoox/07.FILOSOFIA/Akwinski%20Tomas/Akvinsky%20Tomas%20-%20Summa%20teologicka%20\[text%20PDF\].pdf](http://followers.thenet.cz/Punkers-4Punkers/!!eBoox/07.FILOSOFIA/Akwinski%20Tomas/Akvinsky%20Tomas%20-%20Summa%20teologicka%20[text%20PDF].pdf)
2. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Sebevraždy v České republice 2011 až 2020* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2021 (cit. 2022-07-07). URL: <https://www.czso.cz/documents/10180/142758738/13018721.pdf>

3. KATOLÍK. Otázka. In: *Katolik.cz* [online]. 10. 4. 2009 (cit. 2022-07-07). URL: <http://www.katolik.cz/otazky/ot.asp?ot=4010>
4. MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní akční plán prevence sebevražd 2020–2030* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2020 (cit. 2022-07-07). URL: <https://www.mzcr.cz/narodni-akcni-plan-prevence-sebevrazd-2020-2030>
5. MÜLLER-CYRAN, A. Tísňová pastorec: pastorec Bílé soboty. *CARITAS E VERITAS* [online]. 2012, 2(1), 12–17 (cit. 2022-07-07). URL: https://www.caritasetveritas.cz/cz/artkey/cev-201201-0003_tisnova-pastorec-pastorec-bile-soboty.php
6. *ŘÁD EVANGELICKÉ CÍRKVE METODISTICKÉ* [online]. Praha: Evangelická církev metodistická, 2018 (cit. 2022-07-07). URL: http://www.umc.cz/images/dokumenty/d-ECM-2018-_dvojstrany.pdf
7. ŠÁRA, F. Jan Palach. In: *Novinky.cz* [online]. 12. 1. 2018 (cit. 2022-07-07). URL: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/jan-palach-40096791>
8. ŠRÁMKOVÁ, G. *Teorie sebevražd*. Brno, 2015. Závěrečná práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy. URL.: https://is.muni.cz/th/fhw1r/Teorie_sebevrazd.pdf.
9. ŠTĚPÁNEK, D. a J. PETŘÍKOVÁ. Sebevražda, příznak krize. *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2001 (cit. 2022-07-07). URL: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/114365/P_Psychologica_05-2001-1_8.pdf?sequence=1
10. TINKOVÁ, D. Sebevražedný pud, Ergot, Revue pro filosofii a společenský život VÁLKOVÁ, Zuzana.: Otázka života a smrti, Ministerstvo vnitra České republiky [online.] (cit. 2022-07-07). URL: <https://ergotsite.wordpress.com/2019/03/28/sebevrazedny-pud-vepsany-do-tela-diskuse-o-sebevrazde-v-nemeckojazycne-a-francouzske-lekarske-literature-mezi-wertherem-a-kleistem-prelom-18-a-19-stoleti/>
11. *ZÁKLADY VÍRY CČSH SE STRUČNÝM KOMENTÁŘEM* [online]. Praha: Blahoslav, 2014 (cit. 2022-07-07). URL: https://www.ccsch.cz/dokumenty/2105-zakl_viry_web.pdf

SEKUNDÁRNÍ ZDROJE

1. AMÉRY, J. *Vztáhnout na sebe ruku*. Praha: Prostor, 2010.
2. BESSEL, V. D. K. *Tělo sčítá rány: Jak trauma dopadá na naši mysl i zdraví a jak se z něj léčit*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2021.
3. BRABEC, L. *Křesťanská thanatologie*. Praha: Gemma 89, 1991.

4. KÜNG, H. *Dobrá smrt?* Praha: Vyšehrad, 2014.
5. ODOK, J. P. *Biotechnika, biochemie a biomedicína.* Praha: Triton, 2005.
6. ŠPATENKOVÁ, N. a kolektiv. *Krize a krizová intervence.* Praha: Grada, 2017.
7. KATOLICKÝ KATECHISMUS, článek 2280–2284, Česká biskupská konference, Praha 1995, URL.: <http://web.katolik.cz/feeling/library/KKC.pdf>